

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ
У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

спеціальність 242 «Туризм і рекреація»
освітня програма «Туризм»

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ТРм-21
МІЩАНЧУК Владислав Олександрович

Керівник:
к.е.н., доцент
ПОЛІЩУК Віталій Леонідович

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 20__ р.
к.пед.н., доцент
гарант освітньої програми:
ЗУБЕХІНА Тетяна Василівна

Луцьк – 2024 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет митної справи, матеріалів та технологій

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 24 «Сфера обслуговування»

Спеціальність: 242 «Туризм і рекреація»

Освітня програма: «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Л. МАТВІЙЧУК

« ____ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Міщанчуку Владиславу Олександровичу

1. Тема кваліфікаційної роботи «Сталий розвиток туристичних дестинацій у Волинській області»

Керівник роботи: *Поліщук Віталій Леонідович, к.е.н. доцент*

затверджені наказом вищого навчального закладу від «30» грудня 2023 р.

№ 438/01-02.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи до 01.12.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: *нормативні документи діяльності суб'єктів туризму індустрії туризму України, світові та національні стандарти маркетингу, наукова література за темою роботи, періодичні видання, Інтернет-ресурси, статистичні дані України, Національної туристичної організації України.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні засади сталого розвитку туристичних дестинацій.

Розділ 2. Напрямки та пріоритети сталого розвитку туристичних дестинацій.

Розділ 3. Перспективи та рекомендації для сталого розвитку туристичних дестинацій.

Висновки та рекомендації.

5. Перелік графічного матеріалу: *Графічне зображення динаміки кількості ФОПів у секторі туризму 2020-2024 р*

6. Консультанти розділів роботи

Розділи	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Гарант освітньої програми	доцент Зубехіна Т. В.		
Розділ 1. Теоретичні засади сталого розвитку туристичних дестинацій	доцент Поліщук В.Л.		
Розділ 2. Напрямки та пріоритети сталого розвитку туристичних дестинацій	доцент Поліщук В.Л.		
Розділ 3. Перспективи та рекомендації для сталого розвитку туристичних дестинацій	доцент Поліщук В.Л.		
Висновки та рекомендації	доцент Поліщук В.Л.		
Нормоконтроль	доцент Зубехіна Т. В.		

7. Дата видачі завдання 01.11.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Обґрунтування теми	до 01.11.2023	
2	Огляд літератури із досліджуваної проблеми	до 01.02.2024	
3	Розділ 1. Теоретичні засади сталого розвитку туристичних дестинацій	до 01.04.2024	
4	Розділ 2. Напрямки та пріоритети сталого розвитку туристичних дестинацій	до 01.06.2024	
5	Розділ 3. Перспективи та рекомендації для сталого розвитку туристичних дестинацій	до 01.10.2024	
6	Висновки та рекомендації	до 01.11.2024	
7	Формування списку використаних джерел	до 10.11.2024	
8	Формування додатків	до 15.11.2024	
9	Оформлення ілюстративного матеріалу	до 20.11.2024	
10	Нормоконтроль	до 24.11.2024	
11	Інструментальна перевірка на академічний плагіат	до 26.11.2024	
12	Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту	до 01.12.2024	

Здобувач вищої освіти _____ (Міщанчук В.О.)

Керівник кваліфікаційної роботи _____ (Поліщук В.Л.)

АНОТАЦІЯ

Міщанчук В.О. «Сталий розвиток туристичних дестинацій у Волинській області». Рукопис. Кваліфікаційна робота магістра ОП «Туризм» спеціальності 242 «Туризм і рекреація». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2024.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та рекомендацій та списку використаних джерел.

У роботі розглянуто теоретичні засади сталого розвитку туристичних дестинацій, визначено їхню типологію та особливості. Проаналізовано глобальні виклики, які впливають на розвиток туристичних дестинацій, та запропоновано напрями, що сприяють їх сталому розвитку. Досліджено економічні, соціальні та екологічні аспекти сталого розвитку туристичних дестинацій, враховуючи сучасні виклики та тенденції.

Особливу увагу приділено перспективам розвитку туристичних дестинацій у контексті впровадження інноваційних стратегій управління та інтеграції місцевих громад до процесу розвитку туризму. Запропоновані рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності туристичних дестинацій, оптимізації інфраструктури, впровадження екологічно відповідальних практик та ефективного використання ресурсів.

Визначено такі інструменти аналізу, як SWOT-аналіз для оцінки потенціалу дестинацій, аналіз статистичних показників розвитку туризму, а також методи прогнозування впливу глобальних змін на туристичну галузь.

Ключові слова: туристична дестинація, сталий розвиток, аналіз дестинацій, розвиток туризму, екологічні ініціативи.

ANNOTATION

Mishchanchuk V.O. "Sustainable Development of Tourist Destinations in the Volyn region". Manuscript. Master's qualification work in the Educational Program "Tourism", specialty 242 Tourism and Recreation. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2024.

The master's qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of references.

The paper examines the theoretical foundations of sustainable development of tourist destinations, defines their typology and features. It analyzes global challenges affecting the development of tourist destinations and proposes directions to promote their sustainable development. The study explores economic, social, and environmental aspects of sustainable development of tourist destinations, taking into account current challenges and trends.

Special attention is given to the prospects for developing tourist destinations in the context of implementing innovative management strategies and integrating local communities into the tourism development process. Recommendations are proposed for enhancing the competitiveness of tourist destinations, optimizing infrastructure, introducing environmentally responsible practices, and efficiently utilizing resources.

Analytical tools such as SWOT analysis for assessing the potential of destinations, statistical analysis of tourism development indicators, and methods for forecasting the impact of global changes on the tourism industry were utilized.

Keywords: tourist destination, sustainable development, destination analysis, tourism development, ecological initiatives.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ	11
1.1. Поняття та принципи сталого розвитку в туризмі	11
1.2. Туристична дестинація: визначення, типологія та особливості	14
1.3. Глобальні виклики та їхній вплив на розвиток туристичних дестинацій	19
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМКИ ТА ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ	23
2.1. Економічні аспекти: розвиток бізнесу та динаміка залучення інвестицій	23
2.2. Соціальні пріоритети: аналіз залучення місцевих громад і забезпечення культурного різноманіття	26
2.3. Екологічні ініціативи: збереження ресурсів і зменшення негативного впливу туризму	33
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ	37
3.1. Розробка стратегій сталого розвитку для місцевих громад	37
3.2. Впровадження інновацій та технологій в управлінні туристичними дестинаціями	46
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Сталий розвиток є однією з ключових концепцій сучасного світу, яка охоплює різні сфери суспільного життя, включаючи туризм. Одна з провідних галузей економіки, індустрія туризму, яка швидко розвивається, займає вирішальну позицію у світовій торгівлі. Протягом останніх десятиліть туризм не тільки приніс значний прибуток і сприяв економічному розвитку, але також зумовив необхідність впровадження екологічно чистих технологій, дотримання стандартів сталого розвитку та збалансованого управління ресурсами.

Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), туризм складає близько 10% світового ВВП і забезпечує понад 300 мільйонів робочих місць. Однак з розвитком туризму зростають такі проблеми, як перенаселеність, деградація природних і культурних ресурсів та нерівномірний розподіл доходів між регіонами. Тому важливо зосередитися на сталому розвитку туристичних дестинацій, беручи до уваги економічні, соціальні та екологічні аспекти.

Питання сталого розвитку туристичних дестинацій наразі набуває особливого значення в Україні. Багато регіонів, мають великий потенціал як туристичні дестинації завдяки наявності унікальних природних об'єктів, історичних пам'яток та культурних традицій. Однак недостатньо розвинута інфраструктура, обмежене інформаційне забезпечення та низький рівень обслуговування, в деяких потенційних туристичних дестинаціях, знижують їхню конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках.

В даній роботі детально розглядаються перспективи та пріоритети сталого розвитку туристичних дестинацій. Особлива увага приділяється аналізу сучасних тенденцій у туризмі, екологічних практик та гармонізації економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку туристичних дестинацій. Дослідження зосереджено на способах захисту культурної та природної спадщини, ролі місцевих громад у підтримці сталого розвитку та важливості технологічних інновацій у створенні конкурентоспроможних та екологічно

чистих туристичних продуктів. Особливий акцент робиться на оцінці міжнародного досвіду та його можливій адаптації до національного контексту.

Стан вивченості проблеми. Концепція сталого розвитку туристичних дестинацій розглядається у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед провідних зарубіжних дослідників, які працюють над цією тематикою, можна назвати Р. Батлера, М. Холла; значний внесок у вітчизняну наукову літературу зробили Явкін В. Г., Руденко В. П та Матвійчук Л. Ю. Їхні дослідження зосереджені на стратегічному плануванні регіонального розвитку, оцінці туристичних ресурсів та впровадженні принципів сталого управління.

Мета і завдання дослідження – формулювання напрямів та визначення пріоритетів сталого розвитку туристичних дестинацій, які забезпечать довгострокове економічне, соціальне та екологічне зростання в регіонах.

Для досягнення цієї мети, у кваліфікаційній роботі магістра поставлено такі завдання:

- розкрити теоретичні основи сталого розвитку в туризмі;
- дослідити типологію та особливості туристичних дестинацій;
- проаналізувати глобальні виклики та їхній вплив на розвиток туризму;
- визначити економічні, соціальні та екологічні пріоритети розвитку;
- запропонувати рекомендації щодо впровадження стратегій сталого розвитку туристичних дестинацій.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи магістра є процес сталого розвитку туристичних дестинацій у Волинській області.

Предметом дослідження роботи магістра теоретичні, методологічні та практичні аспекти визначення напрямів і пріоритетів сталого розвитку туристичних дестинацій.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань у кваліфікаційній роботі магістра були використані різноманітні наукові методи. Серед них – узагальнення, порівняння, аналіз, систематизація, конкретизація та абстрагування. Ці методи дали змогу уточнити сутність і зміст понять «туристична дестинація» та «сталий розвиток» розглянути стратегічні

основи їх управління. У роботі також застосовано загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: узагальнення та систематизацію (для визначення ролі туристичних дестинацій та сталого розвитку у туризмі); аналітичні методи (для оцінки стану та перспектив розвитку туристичних дестинацій як в Україні, так і за кордоном); процесний підхід (для аналізу інструментів стратегічного управління сталим розвитком та туристичними дестинаціями); графічний метод (для побудови наочних графіків і діаграм, що відображають динаміку розвитку сталого розвитку туристичних дестинацій); табличні методи (для систематизації статистичних даних і результатів дослідження).

Застосування цих методів дозволяє комплексно підійти до дослідження проблеми та забезпечило глибокий аналіз туристичних дестинацій у контексті їх сталого розвитку.

У роботі наголошується на важливості взаємозв'язку стратегічних і операційних цілей розвитку туризму для конкретних дестинацій. Стратегічні цілі визначають довгострокове бачення і амбіції, тоді як операційні цілі зосереджуються на практичних завданнях та ініціативах, які спрямовані на реалізацію цього бачення.

Особливу увагу приділено принципам сталого розвитку, які є невід'ємною складовою сучасного управління туристичними дестинаціями. Досягнення успіху в розвитку туризму можливе завдяки інтеграції екологічної, економічної та соціальної складових у планування та управління дестинаціями. Це передбачає впровадження інноваційних рішень у створенні туристичних продуктів, модернізацію інфраструктури, покращення якості туристичних послуг, а також застосування екологічно відповідальних практик у всіх аспектах функціонування дестинацій.

Значна увага приділена гнучкому підходу до операційного планування, який дозволяє адаптуватися до змінних умов ринку та потреб туристів. У роботі також розглянуто роль ефективних маркетингових стратегій у підвищенні привабливості дестинацій, популяризації екологічного туризму, а також залученні туристів до сталих ініціатив. Таким чином, розроблена стратегія

управління туристичними DESTИНАЦІЯМИ враховує не лише короткострокові потреби, але й довгострокові пріоритети, орієнтовані на сталий розвиток туризму.

Інформаційною базою дослідження є офіційні публікації Всесвітньої туристичної організації, Національної туристичної організації України, Асоціації індустрії гостинності України, Всесвітньої ради з туризму та подорожей, професійних туристичних асоціацій та спілок, нормативні та законодавчі положення України щодо розвитку індустрії туризму, статистичні дані Державної служби статистики України, статистичні дані розвитку індустрії туризму Державного агентства розвитку туризму, наукові публікації.

Практичне значення отриманих результатів дослідження має актуальне спрямування для розробки стратегій сталого розвитку регіональних туристичних DESTИНАЦІЙ, створення програм підтримки місцевих громад, впровадження екологічно чистих технологій та просування українських туристичних послуг на міжнародному рівні.

Апробація результатів дослідження. Питання та висновки, пов'язані з дослідженням, апробовані та опубліковані у вигляді тез у співавторстві у матеріалах «Перспективи розвитку туризму та сфери гостинності в Україні і світі»: I Всеукраїнська інтернет-конференція молодих учених та студентів, Луцьк, 2024 та «Перспективи розвитку індустрії туризму і гостинності в Україні та світі»: Тези доповіді I Міжнародної науково-практичної конференції. Луцьк, 2024.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури з 49 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ

1.1 Поняття та принципи сталого розвитку в туризмі

Туризм вважається однією з провідних індустрій у світі, яка забезпечує значний дохід і створює робочі місця у багатьох країнах. Ця галузь демонструє швидкий розвиток і є важливим чинником соціально-економічного зростання. Нині обсяги туристичного бізнесу прирівнюються або навіть перевищують показники експорту нафти, харчових продуктів та автомобілів.

Однак, попри стрімкий розвиток і внесок у зростання економіки, туризм також створює низку негативних наслідків для довкілля. До них належать забруднення води, ґрунтів і океанів, вплив на зміну клімату, нераціональне використання енергетичних ресурсів, руйнування природних пам'яток і скорочення біорізноманіття. Водночас реальний вплив туризму на екологію часто недооцінюється, оскільки транспорт, туристичні комплекси, готельний і ресторанний бізнес розглядаються як незалежні сектори. Це ускладнює сприйняття їх як єдиного комплексу, що має забезпечувати гармонійне задоволення зростаючих потреб туристів.

Зростаюча роль туризму та загострення проблем, пов'язаних із його розвитком, актуалізували питання необхідності змін і пошуку нових напрямків у цій сфері. У зв'язку з цим було зроблено низку спроб адаптувати основні принципи концепції сталого розвитку до туризму. Першу спробу визначити сталий туризм зробила Всесвітня туристична організація ще у 1988 році. Сталий туризм був охарактеризований як підхід до управління ресурсами, спрямований на задоволення економічних, соціальних і естетичних потреб, одночасно забезпечуючи збереження культурної ідентичності, ключових екологічних процесів, біорізноманіття та систем, необхідних для підтримання життя.

Сталий туризм – це такий тип туризму, який спрямований на раціональне використання природних ресурсів, збереження соціально-культурних особливостей місцевих спільнот і туристичних дестинацій, а також забезпечення довгострокової економічної стабільності. Його метою є створення умов, за яких туристична діяльність приносить користь усім зацікавленим сторонам, зберігаючи при цьому екологічний баланс та культурну спадщину. Сталий розвиток у туризмі базується на досягненні гармонії між екологічними, соціально-культурними та економічними аспектами. Це включає мінімізацію негативного впливу на довкілля, підтримку локальних культурних традицій, а також забезпечення сталого економічного розвитку регіонів.

Зусилля з розробки принципів сталого туризму значно позбавилися після прийняття «Порядку денного на XXI століття» (або Агенда 21 (англ. Agenda 21) – стратегія яка включає в себе певні дії для розвитку сталого туризму, прийнята Організацією Об'єднаних Націй на Міжнародній конференції з довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро 1992 р.). Туризм не виділили як самостійну категорію у цьому програмному акті, що стосується різних аспектів збалансованого розвитку глобального суспільства. Однак в була представлена ідея про те, що туристична індустрія має великий потенціал і може зробити конструктивний внесок у сталий розвиток усіх країн світу. Таким чином, можна погодитись із визначенням Т.І. Ткаченко, що сталий (урівноважений, стабільний) розвиток – це модель прогресу, яка забезпечує досягнення визначеної пропорційності, тобто злагоди між його суспільно-економічними та природно-екологічними складниками [1, с.55].

Вагомим кроком для розвитку було започатковано у 1996 році Всесвітньою туристичною організацією, Глобальною радою з подорожей і туризму та Планетарною радою власного «Порядку денного на XXI століття у сфері подорожей та індустрії туризму» [2]. Крім цього, у 1990-х роках було затверджено ряд глобальних угод. Зокрема, під час Міжнародної конференції з туризму, яка проходила в Ланшеро (Канарські острови) у 1995 році, було прийнято «Хартію зі сталого туризму» [3, с.163-173]. Весною 1999 року

Генеральна Асамблея ООН та Комісія зі сталого розвитку прийняли Міжнародну програму сталого розвитку туризму. Того ж року в Сантьяго (Чилі) було прийнято «Всесвітній етичний кодекс туризму». Всі наведені угоди та документи в тій чи іншій формі визначають екологічні, економічні та соціальні елементи сталого розвитку туризму. У «Хартії зі сталого туризму» зазначено, що «розвиток туризму повинен базуватися на критеріях сталості». Тобто, він має бути екологічно прийнятним, економічно життєздатним, етично і соціально справедливим та рівноправним у відносинах з місцевими громадами в довгостроковій перспективі».

Україна, зокрема, є країною з величезним туристично-рекреаційним потенціалом та великими перспективами для туристичного сектору економіки. Зараз Україна має можливість розвивати свою туристичну галузь на засадах сталого розвитку. Звичайно, концепцію сталого розвитку туризму у повній відповідності до принципів гармонійного розвитку важко реалізувати. Проте, одночасно з цим, вона є зразком і орієнтиром, до якого слід прагнути. Території, призначені для курортів і рекреації, займають в Україні близько 9,1 млн. га, що дорівнює 15% площі держави. [4,5].

У першому кварталі 2024 року туристична галузь внесла до бюджету 616 млн 391 тис. грн, що більше на 61%, ніж у відповідний період 2023 року, коли до бюджету було сплачено 383 млн 221 тис. грн. Це означає, що попри складне становище у країні, туристичний напрямок розвивається та має великі перспективи для подальшого сталого розвитку.

Основні принципи та управлінські практики сталого розвитку туризму застосовуються до всіх видів туризму в усіх типах дестинацій, включаючи масовий туризм і різні нішеві сегменти туризму. Принципи сталого розвитку включають в себе соціально-культурні, економічні та екологічні складові туристичного розвитку, та для забезпечення довгострокової стійкості необхідно досягти балансу між цими трьома аспектами.

Отже, сталий розвиток туризму повинен:

- забезпечувати оптимальне використання природних ресурсів, які є

важливою складовою розвитку туризму, підтримувати важливі екологічні процеси та сприяти збереженню природної спадщини та біорізноманіття;

- поважати культурні особливості місцевих спільнот, зберігати їхні традиції, автентичну спадщину та цінності, а також сприяти взаєморозумінню і толерантності;

- забезпечувати сталість довгострокової економічної діяльності, що забезпечує соціально-економічні вигоди для всіх учасників процесу, беручи до уваги стійку зайнятість і перспективу заробітку, соціальні послуги для приймаючої громади та внесок у скорочення бідності.

Сталий розвиток туризму вимагає усвідомленої участі всіх зацікавлених сторін і сильного політичного лідерства для забезпечення широкої участі та консенсусу. Досягнення сталого туризму – це безперервний процес, і його наслідки необхідно постійно відстежувати, а за необхідності вживати превентивних і коригувальних заходів.

Таким чином, розвиток сталого туризму повинен також забезпечувати туристам відмінний туристичний досвід, підтримуючи високий рівень задоволеності туристів і підвищуючи обізнаність з питаннями сталого туризму. Слід зазначити, що важливим аспектом є зміна підходу до утворення цін, сплати податків, швидкості розвитку туризму та об'єму туристичних потоків, що разом із цілісним підходом та довгостроковим плануванням може стати ефективним механізмом реалізації стратегії сталого розвитку туризму.

1.2. Туристична дестинація: визначення, типологія та особливості

Туристична дестинація є центральною ланкою у системі туризму, адже саме вона визначає, куди прямують туристи, і формує унікальність туристичного продукту. У науковій літературі поняття «туристична дестинація» зазвичай розглядається як територія або місце, яке має унікальні природні, культурні, історичні чи інші ресурси, що привертають туристів. Це може бути як невелике місто чи курорт, так і велика територія, наприклад, регіон чи навіть

країна. Головними характеристиками дестинації є наявність туристичних ресурсів, розвиненої інфраструктури та можливість задовольнити потреби туристів у проживанні, харчуванні, розвагах та отриманні послуг.

Аналіз наукової літератури, засвідчує значну кількість підходів вчених до змістовного наповнення поняття «туристична дестинація». Проте, класично можна виділити п'ять основних аспектів, які відображають різноманітність думок щодо досліджуваного поняття. Так, Джон Триб розглядає дестинацію як географічний регіон, який приваблює туристів за допомогою комбінації ресурсів та туристичних продуктів [46]. Річард Батлер виділяє концепцію життєвого циклу дестинації, вважаючи її місцем, яке проходить через стадії розвитку, від відкриття до занепаду і оновлення [47]. Д. Гетц зосереджується на подієвому менеджменті, визначаючи дестинації як місця для проведення подій, що стимулюють туристичний попит [48]. Ф. Котлер підходить до дестинації як до бренду, фокусуючись на маркетингових аспектах у створенні та просуванні її іміджу [49].

Туристичні дестинації можуть мати значний вплив на розвиток місцевих громад у різних аспектах. Перше та найважливіше, туризм може стати джерелом додаткового доходу для місцевих жителів. Відкриття готелів, ресторанів, магазинів та надання послуг екскурсій розширює сферу підприємництва та створює нові робочі місця. Збільшений інтерес до туристів може стимулювати збереження та відновлення культурних та історичних пам'яток. Місцеві громади можуть відчути підтримку у зусиллях збереження своєї унікальної спадщини. Розвиток туризму може привертати інвестиції у покращення інфраструктури, зокрема транспортної, комунікаційної та рекреаційної. Це може поліпшити якість життя для місцевих жителів. Туристи вносять різноманітність та міжнародний характер у місцеві громади [6].

Типологія туристичних дестинацій базується на різних підходах до класифікації, залежно від мети подорожі, особливостей території чи основного виду туризму. Серед основних типів виділяють:

- Природні дестинації. До цього типу належать місця, що приваблюють туристів своєю природною красою та екологічною цінністю. Це можуть бути гори, узбережжя морів, національні парки, лісові масиви або пустелі. Наприклад, Карпати в Україні є яскравим прикладом природної дестинації, що приваблює туристів своїми гірськими пейзажами, можливістю займатися активними видами туризму, такими як гірськолижний спорт чи піші походи.

- Культурно-історичні дестинації. Ці місця цікавлять туристів своєю історією, архітектурою, пам'ятками культури та релігії. Прикладами таких дестинацій є Львів із його історичним центром, внесеним до списку світової спадщини ЮНЕСКО, або Києво-Печерська лавра. Такі дестинації зазвичай мають великий потенціал для розвитку екскурсійного туризму.

- Змішані дестинації. Цей тип поєднує в собі як природні, так і культурні цінності. Вони цікаві туристам через можливість одночасно насолоджуватися природними ландшафтами та дізнаватися більше про історію чи культуру регіону. Наприклад, Кам'янець-Подільський, де історична фортеця знаходиться на мальовничих берегах каньйону річки Смотрич.

- Спеціалізовані дестинації. Цей тип орієнтований на певний вид туризму, як-от оздоровчий, спортивний або діловий туризм. До таких дестинацій належать санаторії, гірськолижні курорти, конференц-центри або місця проведення міжнародних заходів. Наприклад, Трускавець відомий своїми лікувальними мінеральними водами і є популярним оздоровчим курортом.

Туристична дестинація є комплексним об'єктом, який має свою специфіку, що визначає її успіх на ринку туризму. Основні особливості дестинацій охоплюють кілька ключових аспектів: транспортну доступність, рівень розвитку інфраструктури, унікальність ресурсів, репутацію, а також вплив екологічних, соціальних та економічних факторів.

- Транспортна доступність. Доступність туристичної дестинації відіграє важливу роль у її популярності. Якою б унікальною не була туристична дестинація, якщо до неї важко дістатися або вона не має належних транспортних маршрутів, її привабливість буде втрачена. Добре розвинені

транспортні мережі, такі як залізничні, автомобільні, повітряні та водні шляхи, можуть збільшити приплив туристів. Наприклад, зручність аеропорту в туристичному місті значно підвищує його міжнародну конкурентоспроможність.

- Рівень розвитку інфраструктури. Інфраструктура є важливою складовою туристичної дестинації. Вона включає в себе засоби розміщення (готелі, хостели, квартири), заклади харчування (ресторани, кафе), місця відпочинку (парки, атракціони, музеї), транспортні вузли та засоби зв'язку. Високий рівень інфраструктури гарантує комфорт туристів і створює передумови для більш тривалого перебування в дестинації. Наприклад, міста з сучасними конференц-центрами та бізнес-готелями приваблюють ділових туристів, тоді як міста з пивоварнями, парками та дитячими розважальними закладами є більш привабливими для сімейного відпочинку.

- Унікальність ресурсів. Кожна дестинація повинна мати свої унікальні характеристики, які відрізняють її від інших. Це може бути природа (гори, пляжі, ліси), історичні пам'ятки, культурні традиції, визначні події тощо. Унікальність стає вирішальним фактором у створенні брендів дестинацій. Наприклад, Карпати славляться своїми приголомшливими гірськими пейзажами, Одеса – виходом до моря та великою кількістю розваг для туристів, а Львів – атмосферними кав'ярнями та архітектурою старого міста.

- Репутація дестинації. Репутація є ключовим фактором у зацікавленості і довірі туристів. Репутація формується на основі відгуків, досвіду відвідувачів, безпеки та комфорту проживання. Сучасні туристи активно користуються рейтингами на таких платформах, як List.in.ua і Booking.com, а також довіряють рекомендаціям інших мандрівників у соціальних мережах. Крім того, міжнародні нагороди та місце у списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО підвищують престиж дестинації.

- Екологічні аспекти. Сучасний туризм стикається з викликами, пов'язаними із захистом навколишнього середовища. Занадто велика кількість туристів може призвести до забруднення навколишнього середовища, деградації

ландшафтів та руйнування екосистем. Тому туристичні дестинації, які застосовують принципи сталого розвитку, зберігають свою привабливість у довгостроковій перспективі. Скандинавські країни, наприклад, активно просувають екологічний туризм, впроваджуючи відновлювані джерела енергії та заохочуючи подорожі без автомобілів.

- Соціальний аспект. Успіх туристичної дестинації значною мірою залежить від ставлення місцевого населення до туристів. Гостинність, толерантність та активна участь місцевого населення у розвитку туризму сприяють створенню позитивного іміджу. Водночас важливо враховувати вплив туризму на місцеве населення, щоб уникнути соціального перевантаження, наприклад, через високі ціни на житло або втрату культурної автентичності.

- Економічні фактори. Туристичні дестинації повинні бути економічно вигідними для підприємців та суспільства в цілому. Розвиток туризму сприяє створенню робочих місць, залученню інвестицій та збільшенню доходів від турпослуг. Однак необхідно визнати ризики, пов'язані з монокультурною економікою, якщо регіон стає залежним виключно від доходів від туризму.

Отже, туристичні дестинації займають центральне місце у структурі індустрії туризму, адже саме вони визначають напрямки туристичних потоків і формують основу туристичного досвіду. Ці об'єкти не лише привертають увагу своїм культурним, історичним або природним надбанням, але й є потужним інструментом для економічного зростання регіонів. Вони сприяють створенню нових робочих місць, стимулюють залучення інвестицій, сприяють розвитку транспортної та соціальної інфраструктури, що, своєю чергою, покращує якість життя місцевого населення.

Значення туристичних дестинацій виходить за рамки економіки. Вони сприяють міжкультурному обміну, збагачуючи знання про різноманітність традицій, звичаїв і стилів життя. Це підвищує рівень глобального розуміння та сприяє формуванню позитивного іміджу країни на міжнародній арені. Країни з розвиненими та добре керованими туристичними дестинаціями отримують

визнання на світовому рівні, що створює нові перспективи для партнерства та розвитку.

Однак, разом із розвитком туристичних destinations виникає низка викликів, які вимагають впровадження принципів сталого розвитку. Серед них – раціональне використання природних ресурсів, значне зниження шкідливого впливу на екологію, збереження культурної ідентичності місцевих громад і забезпечення їхньої участі у процесі прийняття рішень. Збалансоване управління destinations дозволяє не лише зберігати їхню унікальність для майбутніх поколінь, але й забезпечує довготривалу конкурентоспроможність на туристичному ринку. Туристичні destinations – це складні системи, які потребують комплексного підходу до управління. Для їхнього сталого розвитку важливо враховувати сучасні тенденції, включаючи екологічність, інноваційні підходи до створення туристичного продукту та ефективного залучення місцевих громад до цього процесу. Сталі destinations стають не лише центрами відпочинку, а й платформами для збереження природної та культурної спадщини, забезпечуючи позитивний вплив на локальні населені пункти та економіку загалом.

Зважаючи на все вищенаведене, формування та розвиток туристичних destinations вимагає чіткого розуміння їхніх особливостей, типів і викликів. Це дозволяє не лише задовольняти потреби туристів, але й сприяти довгостроковій стійкості цієї важливої індустрії.

1.3. Глобальні виклики та їхній вплив на розвиток туристичних destinations

Дослідження глобальних викликів та їх впливу на розвиток туристичних destinations в різних регіонах України є актуальним з ряду причин. По-перше, це веде до розвитку економіки на місцях. Туризм являє собою суттєву складову багатьох регіонів, оскільки в умовах глобалізації спостерігається підвищений інтерес до культурно-історичного різноманіття [8]. Вивчення глобальних

викликів та тенденцій допомагає визначитися, які види туризму мають активний попит, як розподілити ресурси на поліпшення відповідної інфраструктури та де зовнішнє фінансування буде найбільш вигідним.

Зрештою, це дослідження має вирішальне значення для формування та реалізації планів сталого розвитку туризму. Враховуючи виклики, пов'язані зі зміною клімату і збільшення уваги до проблем навколишнього середовища, стає очевидним, що розвиток туризму має здійснюватися таким чином, щоб мінімізувати його негативний вплив на навколишнє середовище та активно сприяти збереженню природних ресурсів [9]. Дослідження спрямоване на визначення наявних і потенційних проблем у цій сфері та розробку ефективних рішень для їх вирішення.

Сучасні тенденції розвитку туристичних напрямків формуються під впливом мінливих уподобань туристів, впливу технологій і збільшення уваги до екологічних практик. Досліджуючи наукову літературу, можна виділити наступні ключові аспекти:

- Цифрові технології та інновації. Індустрія туризму швидко освоює нові технології. Цей принцип стосується як процесу бронювання та планування поїздки, так і безпосереднього досвіду подорожі. Важливою тенденцією є використання мобільних додатків, доповненої реальності, віртуальних турів і штучного інтелекту для адаптації відвідувачів.

- Екологічний та сталий туризм. Важливість збереження навколишнього середовища стає все більш популярною серед туристів, і подорожуючі люди активно шукають напрямки та операторів, які надають пріоритет екологічним практикам. Це включає в себе впровадження енергозберігаючих технологій, зменшення викидів вуглекислого газу та збереження місцевих рослин і тварин.

- Культурний та освітній туризм. Зростає інтерес до глибокого вивчення культури та історії різних регіонів. Туристи шукають автентичний досвід, який дозволить їм повністю зануритися в місцеву культуру, відвідати

історичні місця, взяти участь у культурних заходах і дізнатися про місцеві традиції.

- Пригодницький туризм. Все більше людей займаються активним відпочинком, таким як піші прогулянки, каякінг, скелелазіння та інші види пригод які на довго запам'ятаються. Люди шукають нових вражень і емоцій, які можна відчувати за допомогою пригодницького туризму.

- Локальний туризм та «staycations». Внаслідок пандемії COVID-19 у людей зросло бажання відпочивати у своїй країні чи навіть у межах свого регіону. Прийнявши цю стратегію, вона не тільки стимулює місцеву економіку, але й створює нові перспективи для розвитку туризму на рівні громади.

Ці глобальні тенденції демонструють, що індустрія туризму постійно змінюється, пристосовуючись до мінливих бажань і вимог сучасного суспільства, приділяючи значну увагу стійкості, технологіям і культурному збагаченню. Проте, з огляду на військове вторгнення росії в Україну, при стратегічному плануванні розвитку туристичних дестинацій доцільно враховувати руйнівний вплив війни та ефективно прогнозувати розвиток туристичних дестинацій, особливо у регіонах, де об'єкти туризму було зруйновано або пошкоджено.

Війна, що триває в Україні, має значний вплив на зростання туристичних напрямків та є основним глобальним викликом для туризму в цілому, що необхідно розглядати поряд з іншими сучасними тенденціями, особливо в короткостроковій перспективі, рекомендується брати до уваги перехід у бік внутрішнього туризму. Через обмеження та небезпеку, відбувається значне зростання внутрішнього туризму. Особи, які проживають у більш безпечних регіонах країни, віддають перевагу до подорожей в межах України [10]. Це може сприяти створенню нових туристичних місць і сприяти зростанню місцевої економіки.

Крім того, в Україні також розвивається туризм пам'яті та солідарності. Існує можливість для зростання туризму, зосередженого навколо історії війни, який міг би передбачати відвідування місць, де відбулися історичні події,

віддання шани меморіалам та вивчення музеїв, присвячених війні. Даний вид туризму сприяє підвищенню обізнаності про події та виявленню солідарності з Україною. Зараз в Україні триває розвиток гуманітарного та волонтерського туризму. У розпал війни є шанс для зростання гуманітарного та волонтерського туризму, коли люди подорожують, щоб запропонувати допомогу, стати волонтером або зробити внесок у відбудову постраждалих регіонів.

Що стосується військових дій, то першочерговою турботою туристичної індустрії України є забезпечення безпеки туристів. Питання безпеки стає важливим фактором при виборі туристичних місць. Створення надійної інфраструктури безпеки, яка пропонує точну та актуальну інформацію про безпечні зони та шляхи подорожі, має вирішальне значення для залучення туристів. Співпраця з міжнародними туристичними організаціями та урядами інших країн може допомогти у відновленні та розвитку туризму в Україні, пропонуючи необхідну допомогу та ресурси.

Ці глобальні виклики та тенденції підкреслюють, що в контексті війни та постконфліктної реконструкції індустрія туризму в Україні потребує адаптивності, креативності та зосередженості на безпеці, відповідальності та взаємодопомозі.

РОЗДІЛ 2

НАПРЯМКИ ТА ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ

2.1. Економічні аспекти: розвиток бізнесу та динаміка залучення інвестицій

Економічне зростання туристичних дестинацій в Україні має величезний потенціал для стимулювання регіональної економіки, створення робочих місць та залучення іноземних інвестицій. Тим не менш, галузь стикається з кількома перешкодами, такими як невідповідна інфраструктура, війна та відсутність координації між різними регіонами.

Попри виклики, пов'язані з війною, туристичний сектор в Україні активно розвивається та прагне до зростання. Основними напрямками є внутрішній туризм і розвиток регіональних дестинацій, які можуть надати культурний, історичний, природний та розважальний туристичний досвід. Наприклад, популярними туристичними місцями залишаються Карпати, Одеса, Київ, Львів. Основою конкурентоспроможної туристичної пропозиції є підтримка малого бізнесу, зокрема організація екскурсій, зростання готельного та ресторанного секторів, розвиток індустрії туризму. В Україні спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення кількості фізичних осіб-підприємців (ФОП) у туристичній галузі (рис. 2.1). Це свідчить про те, що в перспективі для малих та середніх підприємств туризм є перспективним напрямком. Збільшення кількості ФОПів у туристичному секторі є надзвичайно важливим показником розвитку, оскільки малий та середній бізнес у цій сфері часто є основою для економічного розвитку окремих регіонів. Малі компанії генерують нові можливості для працевлаштування, підтримують місцеві громади та сприяють відновленню економіки навіть у складних умовах. Таким чином, розвиток підприємництва у сфері туризму стає не лише економічно вигідним, але й стратегічно важливим для забезпечення сталого розвитку країни.

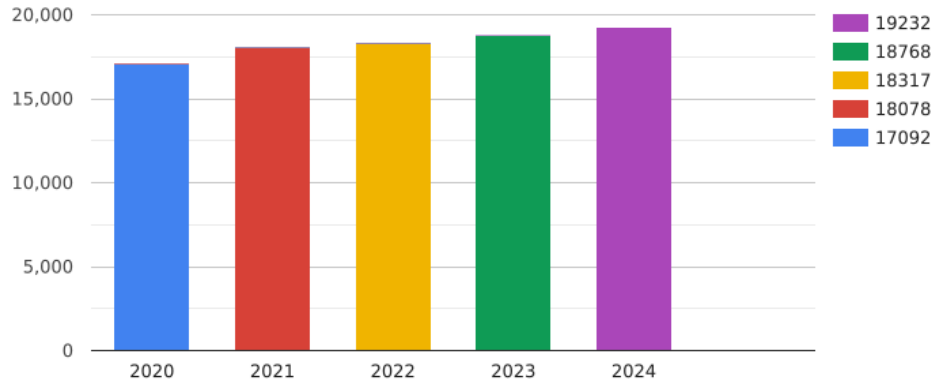

Рисунок 2.1 Динаміка кількості ФОПів у секторі туризму – складено на основі інформації Державної служби статистики України [11]

Згідно з даними Державного агентства розвитку туризму (далі – ДАРТ), підраховано, що за перший квартал 2024 року туристичні підприємства сплатили до державного бюджету 616 млн 391 тис. грн.(рис. 2.2.). Таким чином, ця сума на 61% вища, ніж відповідний показник за відповідний період 2023 року, коли сума надходжень до бюджету склала 383 млн 221 тис. грн. У 2021 році, перед повномасштабним вторгненням, у держбюджет було перераховано 629 млн 135 тис. грн. Дані показники свідчать про позитивний напрямок у відновленні туристичної індустрії та його вплив на державну економіку в реаліях післявоєнного відновлення. Найбільший обсяг коштів, що надійшов до державного бюджету, становить 64%, і він складається з суми, яку сплатили готелі – 395 млн. 194 тис. грн. Це на 69% перевищує показники за аналогічний період 2023 року (233 млн 693 тис. грн) і на 32% більше, ніж у 2022 році за той самий період (299 млн 782 тис. грн). В 2021 році за перший квартал до бюджету надійшла майже така сама сума – 394 млн. 576 тис. грн. Від діяльності туристичних операторів податкові надходження збільшилися вдвічі і склали 88 млн. 727 тис. грн у 1 кв. 2024 року, що порівняно з 44 млн. 854 тис. грн за той самий період 2023 року. Надходження до держбюджету у 2021 році склало 47 млн. грн [12].

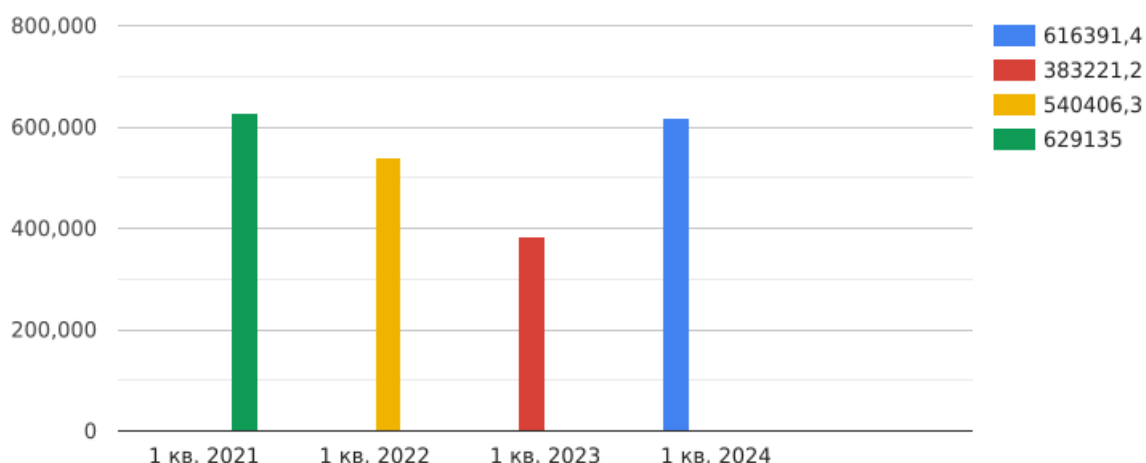

Рисунок 2.2 Податкові надходження від туристичної індустрії за 1 кв. 2021 – 1 кв. 2024 рр., тис. грн. – узагальнено та систематизовано автором на основі [11]

Не зважаючи на труднощі, з якими українці стикаються кожного дня, країна продовжує залучати значні обсяги іноземних інвестицій у різні галузі, включно з туризмом (табл. 2.1). Це може свідчити про довіру міжнародних партнерів і зацікавленість у довгостроковій співпраці. Туристичний сектор, навіть в умовах кризи, розглядається як перспективна галузь, яка може забезпечити стійкий економічний розвиток.

Таблиця 2.1. – Прямі іноземні інвестиції у 2024 р.

КРАЇНА	ОБСЯГ ІНВЕСТИЦІЙ, МЛН ДОЛ.
Нідерланди	1,190
Кіпр	1,130
США	361
Великобританія та Ірландія	297
Люксембург	284,5
Австрія	276,8
Франція	263,7
Польща	191,6
Швейцарія	189,2
Угорщина	101,9

узагальнено та систематизовано автором на основі [13]

Інвестиції спрямовуються на різні ініціативи, такі як оновлення та модернізація інфраструктури, розвиток екотуризму, створення нових туристичних центрів і підвищення національного туристичного бренду в усьому світі.

Іноземні інвестиції відіграють вирішальну роль у розвитку туристичного сектору, оскільки вони не лише сприяють розвитку інфраструктури, а й створюють можливості для працевлаштування, сприяють розвитку та впровадженню сучасних технологій та підвищують конкурентоспроможність України на світовому ринку. Інтерес з боку країн Європейського Союзу, Сполучених Штатів та інших міжнародних партнерів підкреслює потенціал українського туристичного ринку навіть у складних умовах.

Інвестиційні ресурси також активно спрямовуються на реалізацію принципів сталого розвитку, які передбачають використання екологічно чистих технологій, реставрацію пам'яток культури, створення «зелених» рекреаційних зон. Це дає змогу туристичній галузі отримувати прибуток, водночас забезпечуючи збереження природної та культурної спадщини України для майбутніх поколінь.

2.2. Соціальні пріоритети: аналіз залучення місцевих громад і забезпечення культурного різноманіття

Основним пріоритетом в сфері культурного різноманіття будь якого регіону України – є забезпечення кожного громадянина правом доступу до якісної інформації про рідний край, можливість здобуття мистецької освіти та залученням до культурних і духовних цінностей області та країни. Надзвичайно важливо створювати умови для повноцінного функціонування мережі закладів культури на місцевому рівні, адже вони забезпечують не лише доступність культурних послуг, але й сприяють соціальній інтеграції та розвитку місцевих громад. Крім того, культурна сфера є невід'ємною частиною сталого розвитку регіону. Її роль не обмежується розвагами чи дозвіллям, адже вона також є

важливим інструментом для формування ідентичності, підтримки місцевих традицій та передачі духовних і культурних надбань наступним поколінням. Збереження і популяризація елементів нематеріальної культурної спадщини краю, як-от народні ремесла, музика, танці чи обряди, є важливим аспектом розвитку культурної галузі, адже ці елементи є не лише частиною історії, але й дієвим інструментом залучення туристів та інвесторів.

Останні роки стали випробуванням для багатьох регіонів України, однак навіть попри складні умови Волинська область демонструє значні успіхи у розвитку туристичної галузі та залученні місцевих громад до цих процесів (рис. 2.3). Туризм виступає однією з тих галузей, яка може слугувати каталізатором для економічного, соціального та культурного розвитку регіону, а також об'єднувати громади навколо спільної мети. Виділивши Волинську область як приклад можна побачити, як саме участь місцевих громад допомагає не лише розвивати туристичну інфраструктуру, але й зберігати унікальну культурну спадщину.

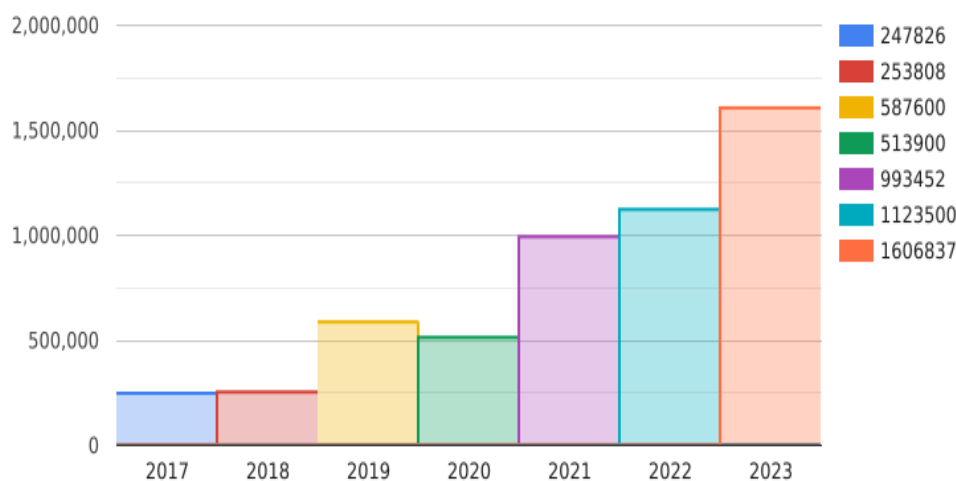

Рисунок 2.3 Туристичний збір, 2017-2023 – складено на основі [13]

На сьогодні в області діє 30 Центрів культурних послуг (ЦКП), які активно залучають місцевих жителів до різних видів діяльності. Ці заклади

функціонують у межах затверджених статутів і виконують різноманітні завдання: від організації культурних заходів до підтримки туристичних і спортивних ініціатив. Центри культурних послуг виступають не лише місцями для проведення дозвілля, але й осередками, які формують нові варіанти для партнерства між громадянами. Їхня діяльність спрямована на розвиток соціальної згуртованості через культуру, спорт і туризм, що стає надзвичайно актуальним у сучасних умовах.

Таблиця 2.2. – Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, у Волинській області

Рік	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	У тому числі		
		В'їзні (іноземні) туристи	Виїзні туристи	Внутрішні туристи
2000	73126	1793	3299	68034
2001	47819	520	1768	45531
2002	60701	2138	4170	54393
2003	60945	2479	3870	54596
2004	58239	3665	5976	48598
2005	57319	3433	8983	44903
2006	64254	4083	8137	52034
2007	68687	5103	10246	53338
2008	67044	5826	7796	53422
2009	45674	3357	5784	36533
2010	52041	4021	7740	40280
2011	14657	1193	5881	7583
2012	19789	991	8312	10486
2013	19490	1095	12019	6376
2014	14593	349	8073	6171
2015	15620	645	9327	5648
2016	26526	486	19446	5294
2017	17047	679	12429	33939
2018	21807	448	15396	5963
2019	27403	556	23635	3112
2020	10047	219	9164	864

Складено на основі [18]

У Волинській області налічується 2554 аматорських колективи, з яких 891 дитячий. Найбільша їх частка працює у сільській місцевості, де залучення громади до культурного життя є особливо важливим для збереження локальної ідентичності. Численні аматорські гуртки та колективи, які мають статус «народних» і «зразкових», є доказом того, що місцеві жителі готові активно брати участь у розвитку свого регіону. Такі колективи не лише підтримують культурне життя громади, але й стають туристичною атракцією, адже виступи і презентації локального фольклору завжди викликають зацікавленість у відвідувачів.

Важливим напрямком діяльності громад є охорона нематеріальної культурної спадщини (НКС). В Волинській області на 2024 рік зареєстровано 15 елементів НКС, серед яких виділяється традиція соломоплетіння у Турійській громаді [15]. Цей елемент внесено до національного переліку НКС, що робить його важливим не лише для області, але й для України в цілому. Завдяки активній участі громад у збереженні цих елементів традиційної культури формується унікальний культурний продукт, який можна використовувати як основу для розвитку туристичних пропозицій.

Культурне різноманіття є одним із ключових ресурсів Волинської області. На території регіону зосереджено понад 1529 об'єктів культурної спадщини, які охоплюють музеї, історичні пам'ятки, природні та рекреаційні об'єкти. Ці ресурси створюють основу як і для внутрішнього, так і в'їзного розвитку туризму. Збереження цього різноманіття є пріоритетом у роботі органів місцевого самоврядування та культурних закладів, оскільки воно забезпечує не лише підтримку національної ідентичності, але й сприяє розвитку туристичного сектору.

У межах туристичного бренду «Волинь унікальна» здійснюються масштабні заходи з просування області як регіону з багатою історією, культурою та природними ресурсами. на веб сайті [16] бренду можна знайти сучасні каталоги, 3D-тури та промоційні відео які допомагають не лише

поширювати інформацію про регіон, але й створювати позитивний імідж області на міжнародному рівні.

Крім того, у 2023 році в області впроваджено геоінформаційну систему «Аналітичний портал Волині» [17], яка дозволяє ефективніше керувати туристичними ресурсами та здійснювати їхній моніторинг.

Одним із ключових напрямків роботи місцевих громад є стимулювання розвитку сільського туризму. Цей вид туризму має великий потенціал, оскільки дозволяє інтегрувати місцевих жителів у процес створення туристичних продуктів. Такі проекти, як «зелені садиби» не лише забезпечують туристів унікальним досвідом, але й стають додатковим джерелом доходу для місцевого населення. Для підтримки цієї ініціативи проводиться інвентаризація садиб, створення електронного каталогу та оцифрування даних для туристичного порталу. Органи місцевого самоврядування також працюють над покращенням інфраструктури: позначаються маршрути до туристичних об'єктів, розвивається мережа автокемпінгів, облаштовуються рекреаційні зони.

Залучення місцевих громад і забезпечення культурного різноманіття є ключовими елементами сталого розвитку туризму, адже саме участь громадян забезпечує реалізацію потенціалу регіону в повному обсязі. За активної участі мешканців громади не лише популяризують власну культуру, а й стимулюють розвиток інфраструктури та сервісів, які стають основою для комфортного відпочинку туристів. У цьому контексті Волинь є прикладом того, як взаємодія місцевих жителів, бізнесу та органів влади може забезпечити ефективне використання природного і культурного потенціалу регіону. Залучення громади до туристичних проєктів не лише сприяє зростанню рівня соціальної згуртованості, а й відкриває нові перспективи для економічного зростання, зміцнюючи регіональний імідж і підвищуючи його конкурентоспроможність на національному й міжнародному рівнях.

Для аналізу чинників туристичної привабливості Волинської області використаємо SWOT-аналіз (табл. 2.3). Завдяки цьому підходу можна

комплексно проаналізувати ситуацію, визначити перспективи та створити стратегічні рішення, що сприятимуть сталому розвитку регіону.

Таблиця 2.3. – SWOT-аналіз чинників, які впливають на туристичну привабливість громад у Волинській області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - зручне транспортне сполучення та географічне розташування області сприяють транспортній доступності; - наявність наукових та освітніх установ, які здійснюють науково-дослідницьку діяльність, а також професійну підготовку кадрів у сфері туризму; - громади з більшим рекреаційно-туристичним потенціалом мають тенденцію до збільшення кількості закладів для розміщення туристів та громадського харчування; - наявні туристичні ресурси та розвинута інфраструктура, досвід надання туристичних послуг за високими стандартами якості. - наявність значного оздоровчо-рекреаційного потенціалу для розвитку екологічного та сільського зеленого туризму; - швидкість відновлення природних ресурсів, особливо флори та фауни, є досить високою. 	<ul style="list-style-type: none"> - соціально-економічна та політична нестабільність держави у зв'язку з війною та іншими факторами; - високий інвестиційний ризик і недостатня обізнаність потенційних інвесторів про можливості та туристичний потенціал регіону; - низький рівень зовнішніх інвестицій в регіон; - недостатність баз даних щодо об'єктів та контролю якості туристичних послуг. - недостатньо розвинений екологічний та сільський зелений туризм; - рівень розвитку окремих рекреаційно-туристичних ресурсів регіону низький, а спрямованість туристичної діяльності в деяких частинах області суттєво обмежена; - недостатня популяризація та реклама потенційно привабливих туристичних об'єктів та заходів на місцевому рівні.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - різноманітність та кількість природно-рекреаційних зон на території області які сприяють високому рівню туристичного потенціалу та задоволенню потреб туристів; - відносно високий попит споживачів на задоволення потреб у сфері туристично-відпочинкових послуг є передумовою подальшого формування конкурентоспроможних туристичних комплексів на території Волинської області; - особливо в північній частині області рівень розвитку рекреаційно-туристичних ресурсів та туризму є досить низьким, що сприяє залишку великого потенціалу для інвестиційної діяльності, розвитку інфраструктури та бізнес-ідей у сфері надання туристичних послуг. 	<ul style="list-style-type: none"> - високий рівень туристично-рекреаційної привабливості території значно збільшує навантаження на природні умови, що негативно впливає на рекреаційний потенціал та темпи відновлення; - відсутність чіткої політики у сфері контролю рекреаційних туристичних послуг, особливо стратегічного бачення розвитку сталого туризму; - заклади розміщення туристів, санаторно-курортні та оздоровчі заклади підпорядковуються різним міністерствам, відомствам та іншим центральним органам влади.

За результатами SWOT-аналізу можемо зробити висновки про можливості розвитку та привабливість регіону: в цілому розвиток сталого туризму у Волинській області має неабиякі перспективи, але для цього потрібен комплексний підхід, який враховуватиме всі важливі аспекти – природу, культуру, людей і економіку. Найголовніше завдання яке стоїть перед регіоном та громадами – зберегти природні й культурні ресурси, адже саме вони приваблюють туристів та заохочують інвесторів. Унікальні місцеві ландшафти, заповідники, історичні пам'ятки, а також звичаї й традиції волинських громад – це те, що варто зберегти й популяризувати.

Ще один важливий момент – залучення місцевих жителів до туристичних ініціатив та створення позитивного досвіду громадян які будуть мотивовані розвитком туризму у рідному для них регіоні. Це не тільки створить нові робочі місця, але й дозволить людям відчувати себе частиною туристичного розвитку. Місцеві майстри можуть продавати свої вироби, проводити майстер-класи чи організовувати екскурсії, показуючи туристам унікальну культуру регіону та перспективи розвитку місцевих громад.

Не менш важливою є інфраструктура. Туристи хочуть комфортних доріг, затишних місць для проживання й гарно організованого дозвілля. Але тут також потрібно думати про екологічні рішення: сортування відходів, енергоефективні технології, чисту воду. Це не тільки покращить умови для туристів, але й допоможе зберегти природу. Треба активно впроваджувати екологічні ініціативи, як-от створення екомаршрутів, кампанії зі збереження природи чи навчання туристів правилам екологічної поведінки. Це допоможе не лише підтримувати екосистему, але й навчить людей цінувати те, що їх оточує.

Отже, сталий туризм – не тільки про привабливість регіону для туристів, але й про користь для місцевих жителів і збереження природи та культури Волині. Якщо правильно підійти до розвитку, Волинська область може стати чудовим прикладом того, як гармонійно поєднати туризм і екологію, залишаючи щось цінне для майбутніх поколінь.

2.3. Екологічні ініціативи: збереження ресурсів і зменшення негативного впливу туризму

Екологічні ініціативи у сфері туризму є важливим інструментом для досягнення високого рівня сталого розвитку регіонів і збереження природних ресурсів. Туризм, хоча і сприяє економічному зростанню, часто стає джерелом значного екологічного навантаження, такого як забруднення навколишнього середовища, спустошення природних ресурсів та руйнування екосистем. Саме тому дедалі більше регіонів і громад починають активно впроваджувати ініціативи, спрямовані на мінімізацію негативного впливу туристичної діяльності на природу та на ефективне використання ресурсів.

Протягом останніх десятиліть зелений туризм став темою численних наукових досліджень, спрямованих на аналіз його впливу на природу, економіку та суспільство. Особливу увагу в цих дослідженнях приділяють проблемам збереження біорізноманіття, розумного використання природних ресурсів та зниження негативних наслідків туристичної діяльності на довкілля. Наприклад, праці таких авторів, як Каннінгем (Cunningham, 2020) [19] та Джонсон (Johnson, 2019) [20], показують, що грамотна організація туристичних потоків і належне управління туристичною інфраструктурою здатні значно знизити шкоду, яку туризм може завдати природним екосистемам. Вони підкреслюють, що екологічна освіта для туристів і місцевих жителів є важливим кроком у цьому напрямку. Крім того, дослідники наголошують на необхідності введення екологічних стандартів у туристичній індустрії, щоб зробити зелений туризм дійсно безпечним для навколишнього середовища.

Сучасні тенденції в зеленому туризмі в Україні акцентують увагу на соціальній відповідальності та допомозі місцевим громадам. Туристичні ініціативи активно спрямовані на формування нових вакансій та зміцнення місцевої економіки, що дозволяє не лише залучити додаткові ресурси, але й забезпечити сталий розвиток на місцях [21]. Україна активно бере участь у міжнародних програмах та співпрацює з іншими країнами для обміну досвідом

у сфері зеленого туризму. Така співпраця допомагає впроваджувати кращі практики та сприяє сталому розвитку туризму в країні. Сучасні тенденції в українському зеленому туризмі свідчать про зростаючий інтерес до екологічно відповідального відпочинку та сталого розвитку, що, у свою чергу, сприяє економічному зростанню, збереженню природних ресурсів і підтримці місцевих громад. В останні роки екологічний туризм став однією з найпопулярніших тем у сфері туристичних ініціатив, і є кілька важливих аспектів, на яких зосереджена його популярність. Перш за все, зростає попит на зелені та екологічно чисті напрямки, що пов'язано з бажанням людей відпочивати на природі та підтримувати екологічні ініціативи. Це сприяє розвитку екотуристичних об'єктів і інфраструктури. Як показують дані Global Ecotourism Market Report 2022, ринок еко-туризму збільшиться з \$181,1 млрд у 2020 році до \$333,8 млрд у 2027 році, з річним темпом зростання на рівні 14,3% [22]. Після пандемії COVID-19 спостерігається значне збільшення інтересу до сільського туризму, і, як показують дані Державного агентства розвитку туризму України, 2021 року кількість внутрішніх туристів, які вибирають відпочинок на природі або у сільській місцевості, значно зросла [23].

Ще одним важливим аспектом є розвиток екологічних ініціатив серед туристичних операторів та готелів. Вони активно впроваджують технології засновані на екологічно чистих матеріалах та видах енергії, такі як використання відновлювальних джерел енергії, системи переробки відходів та водозбереження. Багато з них отримують екологічні сертифікати, такі як Green Key чи EarthCheck, що підтверджує їхню готовність відповідально ставитись до навколишнього середовища. В Україні також спостерігається тенденція розвитку нових екотуристичних маршрутів, зокрема в Карпатах, Поліссі та на Південному Бузі. У 2021 році було відкрито пару нових туристичних маршрутів національними природними парками, де туристи можуть насолоджуватись природними краєвидами, відвідувати заповідники та мають можливість приймати участь у різноманітних екологічних заходах.

Також не варто забувати про підтримку екологічних ініціатив з боку уряду та міжнародних організацій, які розробляють програми для розвитку зеленого туризму. Це включає фінансування екологічних проектів, створення національних парків та природних заповідників. За даними опитування Booking.com у 2021 році, 83% респондентів зазначили, що для них важливий сталий розвиток туризму, а 61% заявили, що пандемія COVID-19 змусила їх більше замислитись про екологічний вплив їхніх подорожей. В Україні уряд активно підтримує розвиток зеленого туризму, зокрема через програми, спрямовані на підтримку малого бізнесу в цій сфері та ініціативи, що стимулюють створення нових екологічних турпродуктів [22].

У зеленому туризмі можна виділити кілька основних трендів: сталий розвиток, інноваційні технології у туризмі та залучення місцевих громад.

Туристичні підприємства та дестинації дедалі більше орієнтуються на сталий розвиток, пропонуючи послуги, які мають мінімальний вплив на навколишнє середовище та сприяють розвитку місцевих економік. Використання цифрових технологій, таких як мобільні застосунки для еко-маршрутів, веб-платформи для бронювання екологічних турів та інтерактивні освітні платформи, допомагає підвищити екологічну свідомість туристів.

Крім того, зелений туризм активно залучає місцеве населення до туристичної діяльності, що забезпечує економічну підтримку та сприяє збереженню культурної спадщини.

Зелений туризм, як сектор, який ґрунтується на принципах сталого розвитку, потребує розробки нових моделей управління, які б дозволяли досягти балансу між економічними, екологічними та соціально-культурними інтересами. Це питання стає ще більш актуальним через зростання туристичних потоків і екологічні виклики.

Такі моделі повинні орієнтуватися на інтеграцію всіх зацікавлених сторін і використання новітніх технологій для спостереження і мінімізації екологічного впливу туризму на природу. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. – Моделі управління розвитком зеленого туризму

Партнерська модель управління	Передбачає співпрацю між місцевими громадами, урядом, бізнесом і неурядовими організаціями. Усі сторони беруть участь у прийнятті рішень, що дозволяє враховувати різні інтереси і забезпечує стійкий розвиток. У роботах Гарсії та Коваленка наголошується на важливості залучення місцевих жителів до туристичних проєктів і активної участі у управлінні природними ресурсами.
Модель громадського управління	Управління туристичними ресурсами лежить на місцевих громадах. Це забезпечує більш гнучке й ефективне управління, оскільки місцеві жителі краще розуміють потреби та можливості своїх територій. Дослідження Шубравської показують, що така модель сприяє економічній стабільності громад і збереженню місцевих традицій.
Мережеві моделі управління	Вони передбачають створення регіональних або національних мереж, які об'єднують різні туристичні об'єкти та ініціативи. Це дозволяє ефективно використовувати ресурси, покращити координацію та обмінюватись найкращими практиками. Прикладом є робота Мельника, який пропонує створення національної мережі екотуристичних маршрутів в Україні.

написано та структуровано на основі [22]

Онлайн-платформи та мобільні застосунки можуть значно покращити комунікацію між туристами та місцевими громадами. Вони дають можливість отримувати зворотний зв'язок щодо якості послуг і стану довкілля, що дозволяє швидко реагувати на проблеми. Впровадження таких технологій сприяє зростанню екологічної свідомості серед туристів та їхньому залученню до охорони природних ресурсів. Наприклад, мобільні додатки можуть інформувати туристів про екологічні норми поведінки та фіксувати їхній вплив на природу.

Загалом, аналіз останніх досліджень показує, що зелений туризм має великий потенціал для сталого розвитку, але для цього потрібен комплексний підхід та злагоджена робота різних зацікавлених сторін. Важливо поєднувати екологічні, економічні та соціально-культурні аспекти для досягнення тривалої стійкості в цій сфері. Розробка нових моделей управління, які знаходять гармонію між економічними, соціальними та екологічними інтересами, є основою сталого розвитку зеленого туризму. Співпраця між різними сторонами та активна участь місцевих громад є необхідними для успішного впровадження цих змін.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ

3.1. Розробка стратегій сталого розвитку для місцевих громад

Сталий розвиток туризму є невід'ємною частиною сучасної парадигми сталого розвитку, яка охоплює економічну, екологічну та соціальну сфери. Для місцевих громад туризм може стати джерелом доходу, способом збереження та захисту культурної спадщини, засобом популяризації природних ресурсів.

Однак без правильного планування він може призвести до деградації навколишнього середовища, втрати автентичності та соціальної напруженості. Тому розробка стратегій сталого розвитку туризму – не тільки необхідність, а й інструмент для збереження гармонії між інтересами громади, туристів та природи.

Першим кроком у розробці стратегії є оцінка поточної ситуації в місцевій громаді. Цей етап дозволяє отримати повну картину стану справ у галузі туризму, визначити наявні ресурси, оцінити поточний рівень розвитку туристичної інфраструктури та виявити існуючі проблеми. Важливо врахувати не лише видимі аспекти, такі як кількість туристів та доходи від туризму, але й менш очевидні фактори: екологічний стан, соціальні проблеми, культурні традиції та інші аспекти, що впливають на місцеву спільноту.

Один із найбільш ефективних інструментів для аналізу поточної ситуації – це проведення SWOT-аналізу. SWOT – це аббревіатура: Strengths – сильні сторони, Weaknesses – слабкі сторони, Opportunities – сприятливі можливості, Threats – загрози.

Цей метод є дуже ефективним при оцінці сильних і слабких сторін туристичних дестинацій та громад. SWOT-аналіз допомагає прояснити розвиток ситуації в туристичному регіоні та зважити всі за та проти. SWOT-аналіз

допомагає ідентифікувати основні фактори, що будуть сприяти успіху туристичної діяльності в регіоні [24].

Таблиця 3.1. – Структура SWOT-аналізу

ФАКТОР	ПОЯСНЕННЯ
Сильні сторони	Наприклад, наявність унікальних природних або культурних ресурсів, таких як національні парки чи історичні пам'ятки.
Слабкі сторони	Проблеми з інфраструктурою, недостатня кількість засобів пересування чи відсутність навчальних програм для місцевих жителів.
Можливості	Розвиток нових видів туризму, таких як еко-туризм або агротуризм, впровадження нових технологій для збереження довкілля.
Загрози	Перевантаження туристичними потоками, забруднення довкілля, втрати культурної ідентичності громади.

Цей етап аналізу також включає збір статистичних даних: кількість туристів, рівень їх задоволеності, сезонність потоку, ефективність діючих інфраструктурних об'єктів, наявність чи відсутність еко-ініціатив. На основі цього можна оцінити, чи є у громади потенціал для розвитку сталого туризму, а також які ресурси потребують особливої уваги.

Після того, як аналіз поточної ситуації завершено, наступним кроком є визначення цілей, які повинні бути досягнуті через стратегію сталого розвитку. Цілі повинні відповідати принципам сталого розвитку: економічному, екологічному та соціальному, а також бути конкретними, вимірюваними та досяжними. Наприклад, одна з цілей може полягати в досягненні певного рівня зменшення забруднення або в залученні певної кількості нових туристів, які будуть зберігати місцеву культуру та природні ресурси.

Наведемо кілька прикладів можливих цілей:

- збереження природних ресурсів: скоротити негативні екологічні наслідки туристичної діяльності, досягнувши 30% зменшення обсягів сміття в туристичних зонах;

- підвищення економічної вигоди: збільшити дохід від туризму на 15% за рахунок розвитку нових туристичних маршрутів;
- залучення місцевих жителів: збільшити кількість місцевих підприємств, які пропонують туристичні послуги, на 20% протягом наступних 3 років;
- розвиток інфраструктури: покращити транспортне сполучення з туристичними об'єктами, розвиваючи екологічно чисті види транспорту (електробуси, велосипедні маршрути).

Загальний підхід до сталого розвитку туризму передбачає не тільки планування довгострокових цілей, але й впровадження практичних заходів, які можуть забезпечити баланс між економічним зростанням і охороною природних ресурсів. Розробка стратегії для сталого туризму потребує не лише високого рівня організаційної роботи, але й детального аналізу всіх аспектів, які можуть впливати на ефективність цієї стратегії.

Розглянемо проект стратегії сталого розвитку туристичних дестинацій для місцевих громад (на прикладі Волинської області). Зокрема, Волинська область має значний потенціал для розвитку туризму завдяки своїй багатій природі, історико-культурній спадщині та сприятливому географічному розташуванню. Водночас слід пам'ятати, що для досягнення сталого розвитку туристичних дестинацій необхідна розробка комплексної стратегії, яка враховуватиме як економічні, так і соціальні та екологічні аспекти.

Для такого проекту доцільними можуть бути наступні цілі:

- збільшення туристичного потоку та подовження туристичного сезону;
- збереження природного та культурного середовища;
- розвиток місцевої економіки та створення нових робочих місць;
- покращення якості життя місцевого населення;
- популяризація туристичного бренду області.

Такі цілі дадуть змогу при їх досягненні забезпечити сприятливий вплив на розвиток туристичних дестинацій. Відповідно необхідно окреслити наступні ключові напрямки розвитку туристичних дестинацій:

1. Розвиток туристичної інфраструктури. В межах цього напрямку необхідно охопити створення сучасної транспортної інфраструктури (розвиток автомобільних доріг, велосипедних доріжок, водного транспорту); будівництво готелів та інших засобів розміщення різного рівня комфорту; створення туристичних інформаційних центрів; розвиток комунальних послуг у туристичних зонах. Наприклад, у Волинській області відбувається розвиток велосипедної інфраструктури – створено декілька веломаршрутів, які проходять через мальовничі куточки області, зокрема Шацькі озера, Луцький замок та інші історичні місця. Запроваджено прокат велосипедів – у багатьох населених пунктах з'явилися пункти прокату велосипедів, що робить велотуризм доступнішим для туристів. Водночас будуються велодоріжки та стоянки для велосипедів у популярних туристичних локаціях.

2. Збереження природного середовища. Передбачається створення національних парків та заповідників; впровадження екологічних стандартів у туристичній діяльності; проведення екологічних освітніх заходів; підтримка місцевих ініціатив зі збереження довкілля. Так, у Волинській області створено національний природний парк «Шацький», розроблено екологічні стежки, створено мережу пішохідних і велосипедних стежок, які дозволяють туристам насолоджуватися природою, не завдаючи їй шкоди. Впроваджено заборону моторних човнів на деяких озерах, що сприяє збереженню чистоти води та спокою для відпочиваючих. Також можна навести приклад створення національного природного парку «Цуманська пуща», що дозволило зберегти унікальні лісові екосистеми, а також забезпечити розвиток екологічного туризму. Ще одним прикладом можна навести обмеження вирубки лісу – було введено суворі обмеження на вирубку лісу, що дозволяє зберегти біорізноманіття.

3. Збереження культурної спадщини, що включає реставрацію історичних пам'яток, створення музеїв та експозицій, розвиток культурних заходів та фестивалів, підтримка народних ремесел та традицій. Зокрема, у Волинській області проводиться реконструкція історичних центрів міст – Луцьк

(реставрація Луцького замку, створення пішохідних зон у центрі міста, благоустрій парків та скверів), Володимир-Волинський (реставрація Успенського собору, створення музею книги), Ковель (благоустрій центральної площі та парків).

4. Розвиток сільського туризму – створення агротуристичних маршрутів, підтримка фермерських господарств, які надають туристичні послуги, розвиток гастрономічного туризму. На прикладі Волинської області – відбулось створення екостежок (прокладання пішохідних стежок у лісах та національних парках), організація екологічних турів (прогулянки на каяках, сапах, організація сплавів, спостереження за птахами, збір грибів та ягід).

5. Маркетинг та просування туристичного продукту. Цей напрямок включатиме створення єдиного туристичного бренду області, розробку ефективних маркетингових кампаній, участь у міжнародних туристичних виставках, створення онлайн-платформи для бронювання туристичних послуг. Приклади Волинської області у цьому напрямку – це зокрема кампанія «Шацькі озера – перлина Волині», що акцентувала увагу на унікальності та чистоті озер, пропонуючи різноманітні види відпочинку – від пляжного до активного. Також як приклад можна навести кампанію «Луцький замок – фортеця часу», яка була спрямована на популяризацію історичного значення замку та його ролі у формуванні української державності.

Проект стратегії сталого розвитку туристичних дестинацій має передбачати механізми її реалізації: співпраця з місцевою владою, бізнесом та громадськими організаціями; залучення інвестицій; розробка нормативно-правової бази; створення координаційного органу для реалізації стратегії; моніторинг та оцінка ефективності стратегії.

Запропонований проект стратегії сталого розвитку туристичних дестинацій принесе наступні результати:

- збільшення туристичного потоку та тривалості перебування туристів;
- покращення економічного стану регіону;
- збереження природного та культурного середовища;

- підвищення рівня життя місцевого населення;
- популяризація області як привабливої туристичної дестинації.

В подальшому необхідно проводити детальний аналіз туристичного потенціалу кожної громади області для розробки конкретних заходів для реалізації стратегії та створення бюджету і плану фінансування. Не менш важливим також є залучення широкого кола зацікавлених сторін до обговорення та впровадження стратегії.

Як показують численні приклади успішних реалізацій сталого туризму в різних країнах, ефективність стратегії залежить від злагодженості дій на місцевому рівні, що включає взаємодію між місцевою владою, громадами, бізнесами і туристами.

Стратегії повинні враховувати особливості кожної місцевості, її природні ресурси, культурну спадщину і соціальні потреби. Саме в цьому контексті заходи, які описані в табл. 3.2, можуть стати основою для побудови такої стратегії сталого розвитку туристичних дестинацій місцевих громад. Пропоновані заходи сприяють не лише покращенню екологічної ситуації, але й економічному розвитку громади через формування нових можливостей для працевлаштування, розвиток інфраструктури і залучення інвестицій.

Усі ці елементи є частинами стратегії сталого розвитку туризму, де важливою складовою є не лише планування конкретних кроків, але й ефективне використання наявних ресурсів для досягнення поставлених цілей.

Реалізація будь-якої стратегії потребує відповідних ресурсів. Одним із ключових аспектів є пошук фінансування та партнерів, які готові долучитися до проектів сталого розвитку. Партнери можуть бути різними: це можуть бути місцеві підприємства, державні органи, міжнародні організації або навіть благодійні фонди, що спеціалізуються на розвитку туризму та охороні навколишнього середовища. Також важливо залучати місцевих жителів, які можуть стати не лише бенефіціарами стратегії, але й активними учасниками її реалізації.

Таблиця 3.2. – Заходи для сталого розвитку туризму та відповідні ресурси

ЗАХОДИ	МЕТА	РЕСУРСИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
Встановлення еко-сміттесортувальних пунктів	Зменшити забруднення природних територій та покращити управління відходами в туристичних зонах.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фінансування від місцевої влади або міжнародних екологічних фондів. 2. Залучення волонтерів для встановлення та обслуговування пунктів сортування.
Створення еко-туристичних маршрутів	Привернути увагу до охорони природи, сприяти екологічно чистому туризму, зменшити негативний вплив на навколишнє середовище.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Спільноти місцевих екологів, які займаються розробкою маршрутів та підготовкою інформаційних матеріалів. 2. Туроператори, які допоможуть у просуванні еко-туризму та організації групових поїздок. 3. Місцеві гіді, які будуть проводити екологічні тури, зберігаючи баланс між розвитком та захистом природи.
Впровадження відновлюваних джерел енергії	Зменшити енергетичний вплив на навколишнє середовище, знизити використання викопних видів палива в туристичних об'єктах.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Інвестиції в зелений бізнес, зокрема в сонячні панелі, вітрові турбіни та інші екологічно чисті джерела енергії. 2. Державна підтримка у вигляді субсидій та грантів для впровадження відновлюваних джерел енергії в інфраструктуру туризму. 3. Приватні інвестори, зацікавлені в розвитку сталих енергетичних рішень.
Організація навчальних програм для місцевих жителів	Підвищити рівень екологічної свідомості місцевих жителів і їх залученість до сталого розвитку туризму.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Співпраця з університетами та організаціями для розробки освітніх програм і тренінгів. 2. Місцеві експерти та фахівці, які будуть проводити навчання на місцях для жителів громади. 3. Міжнародні організації та фонди, що підтримують екологічну освіту.
Покращення інфраструктури для екологічного транспорту	Зменшити викиди CO ₂ від транспорту, сприяти розвитку екологічних форм мобільності для туристів.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Інвестиції в розвиток вело- та пішохідних маршрутів, електричних автобусів або авто. 2. Співпраця з місцевими транспортними компаніями для створення зелених маршрутів. 3. Державні субсидії для розвитку екологічного транспорту в рамках підтримки сталого туризму.
Забезпечення екологічного моніторингу туристичних зон	Оцінити і контролювати вплив туризму на навколишнє середовище, своєчасно реагувати на негативні зміни в екосистемах.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Технічне оснащення для проведення моніторингу (сенсори, дрони для оцінки стану природних територій). 2. Спільнота екологічних активістів і дослідників, які працюватимуть над збором та аналізом даних. 3. Співпраця з державними органами для збору статистики та оцінки впливу на природу.

Таким чином, можна прослідкувати взаємозв'язок між заходами для сталого розвитку туризму, їхньою метою та необхідними для реалізації відповідними ресурсами. Зокрема можна відмітити, що для досягнення цілісної мети з однієї сторони слід залучати різні сфери, а з іншої – такий підхід дозволяє проаналізувати можливості для співпраці або залучення необхідних ресурсів на оптимальних умовах.

Джерела фінансування для стратегій сталого розвитку туризму включають:

- гранти та субсидії від держави та міжнародних організацій;
- приватні інвестиції, наприклад, інвестиції в інфраструктуру або в еко-туристичні проекти;
- краудфандинг та інші форми колективного фінансування проектів.

Моніторинг та оцінка результатів є критично важливими та заключними етапами в втіленні концепції сталого розвитку. Без систематичної перевірки ефективності заходів не можна точно визначити, чи стратегія працює на благо громади, чи досягнуті поставлені цілі, чи потрібно коригувати плани для покращення ситуації.

Етап моніторингу і оцінки дозволяє не тільки відстежити результативність конкретних дій, але й адаптувати стратегію до змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі (наприклад, зміни в туристичних потоках, соціальних умовах або кліматичних факторах). Це також допомагає зрозуміти, де потрібно внести корективи, щоб досягти більш стійких результатів у майбутньому.

Моніторинг слід проводити на регулярній основі, а оцінка повинна бути комплексною, враховуючи не тільки кількісні показники, але й якісні зміни в екологічній, соціальній та економічній сферах (табл. 3.3). Наприклад, аналіз того, як туристи ставляться до еко-ініціатив, чи сприяє туризм підвищенню рівня життя місцевих жителів, або як змінилася якість навколишнього середовища.

Процес моніторингу та оцінки результатів сталого розвитку туризму у громаді відбувається у наступній послідовності – збір даних, аналіз результатів, коригування стратегії. Розглянемо детальніше кожен етап:

Таблиця 3.3. – Ключові показники для моніторингу результатів сталого розвитку туризму у громаді

ПОКАЗНИК	ОПИС	МЕТОД ЗБОРУ ДАНИХ
Кількість туристів	Відстеження динаміки кількості туристів, що відвідують громаду, та аналіз їхніх потреб щодо сталого туризму.	1. Звіти туристичних компаній. 2. Анкети та опитування серед туристів.
Обсяг туристичних доходів	Оцінка економічних вигод, що отримує громада від туризму. Важливо порівнювати доходи з попередніми роками, щоб зрозуміти ефективність стратегії.	1. Фінансові звіти місцевих підприємств. 2. Оцінка приросту доходів від туризму.
Екологічний стан території	Моніторинг стану природи та навколишнього середовища, у тому числі рівень забруднення та збереження природних зон.	1. Інспекції з охорони природи. 2. Вимірювання рівня забруднення води, повітря та ґрунтів.
Соціальна стійкість громади	Оцінка змін у соціальній структурі громади, рівня зайнятості та рівня задоволення місцевих жителів від взаємодії з туристами.	1. Анкети для місцевих жителів. 2. Статистичні дані про зайнятість та рівень життя в громаді.

1. Збір даних – для успішного моніторингу необхідно збирати як кількісні, так і якісні дані. Це можуть бути статистичні дані про кількість туристів, доходи від туризму, інформація про екологічний стан території, а також соціологічні дослідження, що відображають ставлення місцевих жителів до туристів.

2. Аналіз результатів – зібрані дані повинні бути проаналізовані для виявлення позитивних і негативних трендів. Наприклад, якщо кількість туристів зростає, але рівень задоволення місцевих жителів знижується, це сигнал, що необхідно переглянути взаємодію між туристами та громадою.

3. Коригування стратегії – після аналізу результатів важливо прийняти рішення щодо коригування стратегії. Якщо якісь заходи не дали очікуваних

результатів, необхідно внести зміни або адаптувати їх відповідно до нових обставин.

Формулювання стратегії сталого розвитку в туризмі для місцевих громад – це не просто питання економічного зростання, але й збереження унікальних культурних і природних ресурсів.

Саме туризм може стати потужним інструментом для покращення економічної ситуації в громадах, зокрема через створення нових можливостей для працевлаштування, підвищення інвестиційної привабливості та розвитку інфраструктури.

Однак важливо пам'ятати, що туризм, навіть у найкращих своїх формах, може мати негативний вплив на довкілля та соціальну структуру громади. Тому розробка стратегії повинна бути збалансованою і всебічною, враховуючи не лише вигоди, але й ризики.

Підхід сталого розвитку передбачає, що громада не лише отримає вигоду від туризму, а й зможе зберегти своє природне середовище та культурну спадщину для наступних поколінь. Чітка стратегія, що охоплює всі етапи, від аналізу ситуації до моніторингу результатів, є вирішальним фактором для досягнення цієї мети.

У результаті, будь яка з місцевих громад може стати прикладом сталого розвитку, де туризм буде корисним для всіх сторін: місцевих мешканців, туристів та природи. Така стратегія є не лише економічно вигідною, але й соціально та екологічно відповідальною, що робить її основою для довгострокового процвітання.

3.2. Впровадження інновацій та технологій в управлінні туристичними дестинаціями

Туристична індустрія є однією з найдинамічніших і найважливіших галузей сучасної економіки, яка потребує постійного вдосконалення управління туристичними дестинаціями. Це обумовлено як зростаючою конкуренцією на

глобальному ринку, так і потребою забезпечення сталого розвитку. Управління туристичними дестинаціями сьогодні неможливе без використання інноваційних технологій і гнучких стратегій, що враховують сучасні тренди та очікування туристів.

Важливим аспектом сучасного управління є інтеграція цифрових технологій. Це включає використання засобів віртуальної реальності для створення віртуальних турів та візитівок, автоматизованих систем бронювання, персоналізованих додатків для навігації, що дозволяє значно покращити досвід туристів. Сучасні туристи прагнуть отримати унікальні враження і саме технології забезпечують індивідуальний підхід до кожного відвідувача, що є конкурентною перевагою для туристичних дестинацій.

Управління туристичними дестинаціями вимагає впровадження різноманітних технологій, які сприяють як покращенню туристичного досвіду, так і збереженню природних і культурних ресурсів. У таблиці 3.4 наведено кілька основних категорій технологій, які активно застосовуються в туристичній галузі. Кожна з них має чітко виражений результат, що дозволяє ефективно вирішувати проблеми сучасного туризму.

На нашу думку, найцікавішою темою у полі інноваційних технологій в управлінні туристичними дестинаціями є Smart-туризм. Smart-технології дозволяють розв'язати одну з ключових проблем туристичної індустрії – неможливість автоматизації виробництва й реалізації туристичного продукту [25, с. 8].

З метою максимально ефективного використання туристичного потенціалу, сучасні регіони активно впроваджують концепцію Smart Tourist Destination. В Україні ця ідея закріплена в Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки [26]. Вона є частиною більш широкої концепції Smart City, яка покликана підвищувати якість життя населення та стимулювати економічне зростання за допомогою інноваційних технологій. Основна ідея полягає у впровадженні системного підходу, який базується на взаємозв'язку «дані – інформація – знання – інтелект».

Таблиця 3.4. – Категорії інноваційних технологій в управлінні туристичними дестинаціями та їхні результати

КАТЕГОРІЯ	ПРИКЛАД ТЕХНОЛОГІЇ	РЕЗУЛЬТАТ ВПРОВАДЖЕННЯ
Цифрові технології	Віртуальні тури, мобільні додатки для навігації	Покращення якості туристичних послуг, зручність для туристів, зниження витрат
Екологічні інновації	Сонячні панелі, системи переробки відходів	Зниження негативного впливу на природу, енергозбереження, зменшення викидів CO ₂
Соціальні інновації	Платформи для спільного прийняття рішень, соціальні мережі	Підвищення рівня залученості громади, покращення комунікації між жителями і туристами
Технології безпеки	Системи відеоспостереження, автоматизовані системи оповіщення	Підвищення безпеки туристів, швидке реагування на надзвичайні ситуації
Інклюзивні технології	Адаптовані мобільні додатки, послуги для людей з обмеженими можливостями	Розширення доступності туристичних послуг для всіх груп населення
Інновації в управлінні потоком туристів	Системи для моніторингу трафіку, прогнози на основі великих даних	Рівномірний розподіл туристів по дестинаціях, зменшення навантаження на популярні місця

Цей підхід забезпечує ефективну обробку даних і прийняття рішень в управлінні містом та його туристичними дестинаціями. Концепція smart-туризму ґрунтується на інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у туристичну сферу. Вона охоплює як фізичний, так і віртуальний аспекти взаємодії, забезпечуючи синтез цифрових інструментів та реальних дій. Завдяки технологіям хмарних обчислень і Інтернету речей (IoT), туристи та управлінці отримують доступ до повної інформації про туристичні ресурси, заходи, інфраструктуру та економічну діяльність. Це дозволяє забезпечити надання послуг у реальному часі та більш точне розуміння потреб туристів [27].

Система Smart Tourism Destination (табл. 3.5) передбачає постійну взаємодію між місцевими адміністраціями, підприємствами туристичної галузі

та туристами. Ця співпраця включає збір інформації про події та об'єкти, аналіз поведінкових закономірностей туристів, а також розробку заходів для покращення якості туристичних дестинацій.

Таблиця 3.5. – Ключові елементи концепції Smart Tourism Destination

ЕЛЕМЕНТ	ОПИС
Дані	Збір інформації про туристів, об'єкти, події та інфраструктуру дестинації. Дані включають відомості про потоки туристів, їх уподобання та поведінку.
Інформація	Обробка зібраних даних для створення інформативного контенту. Це можуть бути інтерактивні карти, звіти про популярність об'єктів чи рекомендації для туристів.
Знання	Аналіз отриманої інформації з метою виявлення закономірностей: найвідвідуваніші місця, пікові періоди, потреби туристів і тенденції у їхніх вподобаннях.
Інтелект	Використання штучного інтелекту та алгоритмів для розробки стратегій управління, покращення туристичного досвіду та оптимізації інфраструктури дестинацій.

створено на основі [28]

Водночас для успішного функціонування таких систем потрібні спеціалізовані технологічні платформи, які забезпечують доступність інформації, безпеку користувачів і координацію між учасниками ринку [28].

Інновації, такі як мобільні додатки, QR-коди, єдині туристичні квитки (City Tourism Card) та Інтернет-картки, вже стають невід'ємною частиною сучасного туристичного досвіду. Розширення зон Wi-Fi, використання хмарних технологій та кластеризація туристичної інфраструктури сприяють створенню комфортних умов для туристів і підвищенню привабливості дестинацій (табл. 3.6).

Сучасне управління туристичними дестинаціями будується на застосуванні таких технологій, як мобільний зв'язок, штучний інтелект, доповнена реальність і хмарні обчислення. Ці інструменти дозволяють інтегрувати фізичну, інформаційну, комерційну та соціальну інфраструктуру, створюючи нові підходи до розробки і просування туристичних продуктів.

Таблиця 3.6. – Інновації у сфері smart-туризму

Технологія	Призначення	Детальний опис
Хмарні сховища	Зберігання та обробка даних про туристів і ресурси	Використання віддалених серверів для зберігання великих обсягів даних про туристичні ресурси, інфраструктуру та відвідувачів. Це забезпечує швидкий доступ, обмін даними та їх аналіз у режимі реального часу.
Інтернет речі (IoT)	Збирання даних з інтерактивних пристроїв у реальному часі	Інтеграція розумних пристроїв, таких як сенсори, камери спостереження та електронні квитки. Вони відстежують потоки туристів, моніторять зайнятість локацій.
QR-коди	Надання швидкої інформації про туристичні об'єкти	Розміщення QR-кодів на пам'ятках, у музеях, ресторанах та інших локаціях, які містять посилання на багатомовні описи, історичні факти, аудіогіди або інтерактивні тури.
Доповнена реальність (AR)	Покращення вражень туристів через інтеграцію віртуальних елементів	Створення інтерактивних маршрутів, віртуальних реконструкцій історичних подій чи споруд, а також інтеграція AR-елементів у туристичні додатки для більш захопливого досвіду відвідування destinations.
Штучний інтелект (AI)	Автоматизація процесів і надання персоналізованих рекомендацій	Використання AI для створення чат-ботів, які допомагають туристам планувати подорожі, відповідати на запити в реальному часі або генерувати індивідуальні маршрути з урахуванням інтересів і бюджету.

Таким чином, туристичні дестинації розглядаються як комплекс пропозицій території, що включає всі її туристичні цінності й послуги – це і можна назвати інноваційним підходом.

Сталий розвиток туристичних дестинацій потребує врахування економічного, соціального та екологічного аспектів. У цьому контексті впровадження smart-технологій стає необхідним інструментом для підвищення ефективності управління та якості туристичного досвіду. Використання інновацій дозволяє громадам краще організувати свою діяльність, залучати туристів і одночасно зберігати культурну та природну спадщину. Для українських громад це може стати важливим кроком на шляху до розкриття

їхнього туристичного потенціалу. Першочерговим завданням є створення цифрової бази даних, яка включатиме інформацію про всі природні, культурні та історичні ресурси громади. Це дозволить структурувати інформацію, зробити її доступною для туристів і водночас використовувати для стратегічного планування. Наступним важливим етапом стане розробка мобільних додатків, які можуть включати інтерактивні карти, інформацію про події, рекомендації щодо маршрутів, а також послуги бронювання чи покупки квитків.

Таким чином, впровадження smart-технологій у громади України може стати потужним інструментом для розвитку та модернізації систем місцевого управління. Завдяки новим технологіям громади отримують змогу ефективніше керувати своїми ресурсами, планувати розвиток і швидше реагувати на різні ситуації та знаходити рішення. Це, своєю чергою, сприятиме покращенню якості життя місцевого населення, а також створить умови для залучення туристів і інвесторів. Застосування smart-технологій також сприятиме популяризації унікального туристичного досвіду для кожної з громад.

Однак важливо, щоб розвиток технологій відбувався гармонійно та враховував інтереси місцевого населення. Smart-рішення мають за собою ціль не лише сприяти туризму, а й підтримувати добробут місцевих жителів, знаходити нові рішення. Це системи управління енергоресурсами, модернізація комунальної інфраструктури чи відкриття нових вакансій у сфері цифрових технологій. Таким чином, впровадження smart-технологій стане вигідним не лише для розвитку туризму, але й для всієї громади та в подальшому залучення все більшої кількості подібних громад, в результаті – це може відкрити для туристів дестинації про які раніше ніхто навіть не здогадувався.

Отже, використання smart-технологій – це не просто модернізація, а можливість для кожної громади підвищити свою привабливість і забезпечити сталий розвиток. Це шлях до збереження унікальності, підтримки культурної та природної спадщини, а також досягнення добробуту місцевого населення. Якщо впроваджувати їх поступово й продумано, вони стануть основою для створення гармонійного та процвітаючого суспільства.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Визначено теоретичні основи сталого розвитку в туризмі та основні принципи та підходи до сталого розвитку туристичних дестинацій. Доведено, що зелений туризм є важливим елементом екологічно збалансованого розвитку, оскільки забезпечує гармонійне поєднання соціальних, екологічних та економічних аспектів.

Описано основні фактори впливу інноваційних технологій, таких як мобільні додатки та цифрові платформи, на сприятливий результат в плані екологічної обізнаності туристів, покращенню їхнього досвіду та ефективнішому управлінню природними ресурсами.

Досліджено типологію та особливості туристичних дестинацій, а також вплив сучасних викликів, таких як зростання туристичних потоків та екологічна деградація, на розвиток екотуризму в Україні. Зазначено, що війна в Україні, розв'язана росією, створила додаткові перешкоди для туристичної галузі, проте вона також стала стимулом для переосмислення пріоритетів та створення більш стійких моделей розвитку. Позитивним аспектом є активізація місцевих громад у туристичних ініціативах, що сприяє економічній підтримці та збереженню культурної спадщини.

Проаналізовано глобальні виклики та їхній вплив на розвиток туристичних дестинацій. Виділено ключові аспекти сучасних тенденцій розвитку туристичних напрямків. Підкреслено, що в контексті війни та постконфліктної реконструкції індустрія туризму в Україні потребує адаптивності, креативності та зосередженості на безпеці, відповідальності та взаємодопомозі.

Проведено аналіз стану екотуризму в Україні, який виявив значний потенціал для його розвитку, попри низку перешкод. Основними перевагами є багатство природних ресурсів, культурна різноманітність та зростання попиту на еко-подорожі.

До недоліків належать слабо розвинена туристична інфраструктура та недостатній рівень інтеграції екологічних підходів у туристичні послуги.

Виявлено, що використання партнерських, громадських та мережевих моделей управління здатне покращити координацію між різними зацікавленими сторонами та підвищити ефективність управління у цій сфері.

Визначено економічні, соціальні та екологічні пріоритети розвитку туристичних дестинацій. Розроблено пропозиції щодо покращення інфраструктури та підвищення якості послуг у зеленому туризмі. На прикладі створення екотуристичних маршрутів запропоновано впровадження інтегрованих рішень, які базуються на найкращих міжнародних практиках. Визначено, що розвиток якісної інфраструктури та інтерактивних освітніх ініціатив може значно підвищити привабливість України як туристичної дестинації, особливо у поствоєнний період.

Виходячи з результатів досліджень, можна з упевненістю сказати, що Україна має величезний потенціал для сталого розвитку, який досі використовується лише частково. Наша країна багата на унікальні природні ресурси, культурну спадщину та людей які зацікавлені у розвитку туризму, за умови правильного підходу, це все може стати основою для створення ефективної та сучасної туристичної індустрії.

Запропоновано рекомендації щодо впровадження стратегій сталого розвитку туристичних дестинацій, зокрема подано проект стратегії сталого розвитку туристичних дестинацій Волинської області.

Сталий розвиток туристичних дестинацій зокрема та туризму загалом сприяє економічному зростанню, збереженню культурної спадщини та природних ресурсів місцевих громад. Однак важливо наголосити, що без належного планування він може мати негативні наслідки. Стратегія сталого розвитку повинна враховувати економічні, соціальні та екологічні аспекти. Саме тому на основі SWOT-аналізу визначаються цілі, такі як покращення інфраструктури, скорочення забруднення чи залучення місцевих мешканців. Заходи, такі як, створення еко-маршрутів чи впровадження відновлюваних джерел енергії, допомагають досягати цих цілей.

Важливим етапом є моніторинг, що дозволяє коригувати стратегію. Правильна стратегія може забезпечити баланс між економічними вигодами та збереженням природного й культурного середовища, роблячи громади привабливими для туристів і комфортними для мешканців.

Разом з цим, впровадження smart-технологій є ключовим інструментом для сталого розвитку туристичних дестинацій, оскільки дозволяє ефективно враховувати економічні, соціальні та екологічні аспекти. Інноваційні підходи сприяють оптимізації управління, підвищенню якості туристичного досвіду, збереженню культурної й природної спадщини, а також залученню туристів. Для українських громад це відкриває нові можливості для розкриття їхнього туристичного потенціалу.

Кожен крок у напрямку сталого розвитку – це інвестиція в майбутнє, у процвітання нашої країни. Якщо продовжувати працювати з цим підходом і втілювати нові ідеї, то Україна неодмінно стане прикладом для інших країн, як можна поєднати туризм, екологічну відповідальність і турботу про людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. Вид. 2-ге, перероб. та доп. К.: Видавництво КНТЕУ, 2009. 463 с.
2. Agenda-21 for the Travel and Tourism Industry. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284403714>.
3. Смаль В., Смаль І.Т Туризм і сталий розвиток. *Вісник Львів. ун-ту*. Серія географічна. 2005. Вип. 32. С.163–173.
4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища у 2015 році. Міністерство екології та природних ресурсів України. Київ, 2017. 308 с.
5. Статистичний збірник «Довкілля України за 2016 рік». Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Вахович І.М., Матвійчук Л.Ю., Смаль Б.А. Розвиток індустрії гостинності в сучасних умовах: тенденції та заходи посилення конкурентних переваг. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Vol. 6. №41. 2021. С. 494-502. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v6i41.251512>.
7. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури. Сфера туризму і курортів». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-nasli-dkiv-vijni/robochi-grupi>
8. Лелюк О. *Можливості післявоєнного відновлення галузі туризму в Україні*. Географія та туризм: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 28 лют. 1 берез. 2023 р. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 368–374.
9. Краснодєд, Т., Попова, Т. Потенціал України у контексті міжнародного туризму. *Економіка та суспільство*, (28), 2021 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-8>
10. Тимошенко Т., Богославець О., Шевчук О. Європейський досвід залучення зацікавлених сторін в проєктній діяльності організацій з управління

туристичними DESTИНАЦІЯМИ: приклад Швеції для України. *Економіка та суспільство*. (51). 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-59>.

11. Дія Бізнес, стаття «Чистий дохід українських туристичних компаній зріс на третину у першому півріччі 2024 року.» URL: <https://business.diiia.gov.ua/news/chystyi-dokhid-ukrainskykh-turystychnykh-kompanii-zris-na-tretynu-u-pershomu-pivrichchi-2024-roku-doslidzhennia-youcontrol>.

12. ДАРТ. У 2024 році до держбюджету від туристичної галузі вже надійшло 616 млн грн. 2024. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2024-roci-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyigaluzi-vzhe-nadiyshlo-616-mln-grn>.

13. Delo.ua, стаття «Іноземні інвестиції в Україну зростають: хто та чому вкладає кошти в українські компанії». URL: <https://delo.ua/finance/inozemni-investiciyi-v-ukrayinu-zrostayut-xto-ta-comu-vklada-je-kosti-v-ukrayinskii-biznes-434157>.

14. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року.

URL: <https://new.volynrada.gov.ua/volyn/strategiya-rozvitku>.

15. Волинські Новини, перше інформаційне агенство, стаття «Волинське соломоплетіння внесли до нематеріальної культурної спадщини України» URL: <https://www.volynnews.com/news/all/turiysku-tradytsiiu-solomopletinnia-vnesly-do-pereliku-nematerialnoyi>.

16. Офіційний сайт проекту «Волинь унікальна». URL: <https://tourism.volyn.ua>.

17. Волинська обласна державна адміністрація, URL: <https://voladm.gov.ua/new/efektivni-upravlinski-rishennya-na-volini-planuyut-zapustiti-analitichniy-portal>.

18. Головне управління статистики у Волинській області, URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.

19. Cunningham, S. Environmental Impact of Sustainable Tourism: Best Practices and Guidelines. *Journal of Ecotourism*. 2020. № 15(3). С. 189–205.

20. Johnson, T. The Role of Ecotourism in Biodiversity Conservation. *Environmental Management*. 2019. № 22(2). С. 125–143.
21. Теодорович Л. Екологічний туризм у НПП України: теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Львівського університету*. Серія географічна. 2013. Вип. 41.
22. UN Tourism News. URL: <https://www.unwto.org/un-tourism-news>.
23. Звіт про діяльність Державного агентства розвитку туризму України за 2021 рік. URL: https://cdn.prod.website-files.com/5fe0d678b18d7e19e32c3389/65e898665b328ae56fc94d7e_ЗВІТ_2021.pdf.
24. Фролова В. Ю. SWOT-аналіз конкурентоспроможності туристичного ринку України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. № 1. 2015. С.42-46.
25. Колосовська І.І., Місик М.М. Публічне управління туристичними DESTINATIONAMI на регіональному рівні: інноваційні підходи. *Ефективність державного управління*. 2020. Вип. 1 (62) : у 2 ч. Ч. 1. С. 139–149.
26. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.02.2024).
27. Wang D., Li X.R., Li Y. China's «smart tourism destination» initiative: A taste of the service-dominant logic. *Journal of Destination Marketing & Management*. 2013. Vol. 2 (2). P. 59–61.
28. Kooa Ch., Shinb S., Gretzel U., Hunterd W.C., Chung N. Conceptualization of Smart Tourism Destination Competitiveness. *Asia Pacific Journal of Information Systems*. 2016. Vol. 26. No. 4. P. 367–384.
29. Шепелюк С. І. Туристичний продукт та туристична послуга: критерії розмежування понять. *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. №1 (5). URL: http://tourlib.net/statti_ukr/shepeljuk.htm.

30. Матвійчук Л.Ю., Ступницька М.М., Смаль Б.А. *Аналіз конкурентних переваг індустрії гостинності Волинського регіону*. Індустрія туризму і сфера гостинності в Україні та світі: сучасний стан, проблеми й перспективи розвитку: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Луцьк, 29 листопада 2021 року) / відпов. ред. Л.В. Ільїн. Луцьк: ПП Іванюк. С.105-108.

31. Матвійчук Л., Лепкий М., Смаль Б. *Конкурентоздатність індустрії туризму Волинського регіону в умовах війни*. Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11 листопада 2022 року). Геопринт. С. 20-23.

32. Матвійчук Л. Ю., Жадько О. А., Смаль Б. А. *Європейський досвід забезпечення сталого розвитку туризму в сучасних умовах*. Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання»: (Черкаси, 23-24 березня 2023 року), ЧДТУ. 175 с., С. 60-62.

33. Матвійчук Л.Ю., Смаль Б.А., Жадько О.А. *Забезпечення безпеки як умова сталого розвитку туристичних територій в Україні*. Проблеми гарантування безпеки людини в умовах сучасних викликів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, (Луцьк, 23-24 березня 2023 року). ІВВ ЛНТУ, 223 с.

34. Смаль Б.А. Інституційні засади підвищення рівня якості продукції та послуг туристичних дестинацій. *Економічний форум*. № 1(4), 2021. С. 62-70.

35. Смаль Б.А. Регіональна політика підвищення рівня якості продукції та послуг індустрії гостинності. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-10>

36. Смаль Б.А. *Якість як фактор конкурентоспроможності індустрії гостинності регіону*. Якість та безпечність товарів: [матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції. (Луцьк, 13 травня 2022 року) / за наук. ред. д.т.н., проф. В.В. Ткачук. Відділ іміджу та промоції ЛНТУ. С. 173-176.

37. Бедрадіна Г. К. Місце оцінювання в системі управління якістю на туристичних підприємствах. *Економіка та суспільство*. 2016. № 5. С. 130–136.

38. Глушко В. Просування туристичних послуг. *Науковий журнал кийвського національного торговельно-економічного університету*. Київ, 2018. № 1. С. 86–96.
39. Нездоймінов С.Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід. Одеса: Астропринт, 2019. 304 с.
40. Кудла Н.Є. Управління якістю в туризмі: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 328 с.
41. Стоян К. С., Широка В. В. Теоретичні засади вдосконалення бізнес-моделі туристичного підприємства. *Електронне наукове фахове видання*. Київ, 2019. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_1_42.
42. Безродна С. М. Управління якістю: навч. посіб. для студентів економічних спеціальностей. Чернівці: ПБКФ «Технодрук», 2017. 174 с.
43. Брич. В. Я. Туроперейтинг: підруч. / за заг. ред. д.е.н., проф. В. Я. Брича. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2017. 440 с.
44. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник. К.: Знання, 2018. 661 с.
45. Школа І. М., Ореховська, О. П. Корольчук та ін. Розвиток туристичного бізнесу регіону: навчальний посібник. Чернівці: Книга. 2015. 236с.
46. John Tribe, Tourism: A Critical Business. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0047287507304051>.
47. Butler R.W. The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. *The Canadian Geographer*. 1980. Vol.24. Issue 1. P.5-12.
48. Getz, D. and Page, S.J. «Progress and prospects for event tourism research», *Tourism Management*. 2016. no. 52, pp. 593–631.
49. Kotler, Ph. Country as Brand, Product, and Beyond: A Place Marketing and Brand Management Perspective. *Journal of Brand Management*. 2002. 9(4), 249-261.